

**JAARBOEK
VAN HET
 EUROPEES
GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN
PENNINGKUNDE**

20
18

HERKENNINGSTEKEN BIJ VONDELINGEN: EEN NUMISMATISCHE STUDIE

Linda EVERAERT *

1. INLEIDING

Op 25 februari 2015 werd volgend nieuwsbericht^[1] verspreid: ... *In de vondelingenschuif van Moeders voor Moeders in Borgerhout^[2] werd begin december 2014 een baby aangetroffen. [...] Het gaat om een gezonde, blanke baby, die in de schuif werd gevonden met enkel een pamber aan. Sinds 2000 is er in het gebouw van Moeders voor Moeders in de Helmstraat 87-89 in Borgerhout een vondelingenschuif. In een speciale lade kunnen vrouwen hun baby anoniem afstaan. Het is de zevende baby die te vondeling wordt gelegd bij Moeders voor Moeders, de vijfde die effectief in de vondelingenschuif werd gevonden. Van de moeder is er geen spoor. Die had drie maanden om zich te bedenken, maar dat was dus niet het geval. De baby, die de voorlopige naam Jules kreeg, werd in een pleeggezin geplaatst en die ouders zijn nu van plan om de baby te adopteren. Het nieuwe gezin zal ook over de naam van de vondeling beslissen...*

Voor sommige moeders lijkt de situatie zo uitzichtloos, dat het kind houden geen optie is en vaak de angst te groot is om zich te richten tot officiële kanalen. Een anonieme oplossing zoals een vondelingenluik, kan dan een laatste redmiddel betekenen voor het kindje en het geeft de moeder de kans om haar kindje een warme en veilige thuis te geven^[3]. In vele Europese landen worden vondelingenluiken aanvaard als deel van het netwerk dat zich ontfermt over probleemzangerschappen. Een moeder die haar kindje achterlaat in een vondelingenluik, heeft 6 maanden de tijd om haar beslissing te herzien. Een 'ken-teken'^[4] in een omslag in het luik laat toe haar te herkennen als diegene die het kind in het luik achterliet.

Het vondelingenluik zorgt ervoor dat het kindje, na een kort verblijf in de kinderkribbe van het ocmw, in een pleeggezin terechtkomt. Dit gezin kan het kindje later eventueel adopteren.

De beslissing van de moeder wordt niet beoordeeld of veroordeeld, maar het geeft hun kind de kans op een goed leven op de enige manier die voor hen aanvaardbaar lijkt.

* Deze bijdrage is een licht herwerkte versie van het artikel dat werd bekroond met de eerste prijs in de wedstrijd van Numismatica Brugge & Het Vrije van 2015.

[1] *Het Laatste Nieuws* dd. 25-2-2015.

[2] Deelgemeente van Antwerpen.

[3] Moeders voor Moeders – www.vondelingenluik.be

[4] In de 21^e eeuw krijgt de moeder een herkenningsteken als ze haar kind achterlaat in de vondelingenschuif. Tot begin 20^e eeuw was dit andersom en liet de ouder een herkenningsteken achter bij het kind.

De vermelding van een 'kenteken' bij de werking van de vondelingschuif wekte mijn nieuwsgierigheid. Bij het raadplegen van het boek^[5] over het ontstaan van het Maagdenhuis en de Armenzorg in Antwerpen bleek dat het achterlaten van herkenningstekens bij vondelingen een gebruik was dat dateerde van het begin van de 20^e eeuw. Toen liet de moeder meestal zelf een herkenningsteken achter bij het kind. Dit teken varieerde van een doorgesneden kaart (speelkaart of prent), tot een lapje stof of een briefje. Toen ik hieromtrent navraag deed bij het Maagdenhuis in Antwerpen, vernam ik dat er ook metalen herkenningstekens gebruikt werden zoals kruisjes, heiligenmedailles en munten.

Tijdens een *citytrip* naar Londen maakte ik van de gelegenheid gebruik om opzoeken te doen in het *Foundling Museum*. Doordat er over het gebruik van herkenningstekens weinig gekend is, was mijn interesse gewekt om hier dieper onderzoek naar te doen.

2. GESCHIEDENIS

De allereerste wetten die het kind moesten beschermen dateren uit de tijd van de Romeinen^[6]. De bevolking werd aangemoedigd om de populatie te laten groeien en het ging zelfs zover dat vrijgezellen 'gestraft' werden door ze extra belastingen te laten betalen. Alle jongens die niet gehandicapt waren en de oudste dochters kregen voorrang in de opvoeding, of ze nu ongewenst waren of niet. Na een tijdje kwam er verandering in deze houding en werden ongewenste kinderen in de Tiber gegooid.

Om het vermoorden van ongewenste kinderen tegen te gaan, vaardigde keizer Constantijn in 315 een edict^[7] uit waardoor kinderen die als vondeling werden achterlaten, als slaven moesten worden verkocht, waarbij hun ouders zouden worden gestraft. Hij gaf hun de mogelijkheid om ongewenste kinderen te verkopen, wat met de nodige kritiek werd afgekeurd.

In gevallen van extreme armoede en wanneer er geen enkele vorm van geboortebeperving gekend was, werden kinderen (klein en groot) veelvuldig verkocht of vermoord. Maar met de opkomst van het Christendom en de overtuiging dat elk kind een ziel had, werd er meer aandacht geschonken aan hun bescherming en verzorging. Geleidelijk aan kreeg de mensheid meer empathie, en namen de Overheid en de Kerk hun verantwoordelijkheid op in het welzijn van het kind.

Dankzij decreten^[8] die in de 5e en 6e eeuw werden uitgevaardigd door de Raad van de Roomse Kerk, konden moeders die niet meer voor hun kinderen kon-

[5] Dirk VERHELST, *Tot eerlick onderhoudt van meyskes cleene* (1996).

[6] M. le Dr. MARJOLIN, *Mémoire sur la Nécessité du Rétablissement des Tours* (Extrait du Compte-Rendu de l'Académie des Sciences Morales et Politiques, rédigé par Charles Vergé).

[7] *Codex Theodosii*, lib. II, tit. 27, citaat uit Abt Adolphe-Henri GAILLARD, *Recherches sur les enfants trouvés*, 1836, p.76. Volgens de *codex Theodosii* moest deze wet op bronzen platen worden gegraveerd en opgehangen in alle steden.

[8] Adolphe-Henri GAILLARD, o.c. [n. 7], p. 76-77.

den zorgen, deze in een bak vóór de ingang van de kerk plaatsen. In de 7e eeuw werd er in geschreven bronnen^[9] melding gemaakt van een marmeren schelp naast de kerk van Trier (Duitsland) en van een opvanghuis gesticht door Aartsbisschop Datheus^[10] voor vondelingen naast de kerk in Milaan. De opzet van dit opvanghuis was aanvankelijk om de zielen van de ongewenste kinderen te redden. Er werd eveneens vermeld dat er *wet nurses* of minnen aanwezig waren en dat de kinderen een vak aangeleerd kregen vooraleer ze de wijde wereld instapten. Het concept van Aartsbisschop Datheus werd pas tijdens de 11^e eeuw in West-Europa overgenomen.

Tijdens de middeleeuwen had de Kerk een grote invloed. Zij was tegen kindermoorden en abortussen, waardoor er een grote toename was voor de schuiven of bakken waarin moeders hun kinderen anoniem achterlieten. Dit leidde vaak tot hartverscheurende taferelen wanneer zij, om er zich van te verzekeren dat hun kind werd opgenomen, vanuit een afgelegen punt de lade in het oog hielden. In Engeland en Frankrijk werd deze handeling een '*tour*' genoemd, een uitdrukking die later in de Lage Landen werd overgenomen. Een kind dat in de vondelingenschuif terecht kwam, kreeg in het begin de achternaam '*De Tour*'. Het merendeel van deze kinderen waren onwettige kinderen, maar het gebeurde ook dat ouders geen uitweg meer zagen uit hun armoedig bestaan, en een extra mond voeden een onhoudbare situatie werd.

De eerste vondelingentehuizen kenden een grote toevloed in de 17^e eeuw en 18^e eeuw. Een van de redenen van deze stijging is te zoeken in de economische achteruitgang waardoor er een grote migratiestroom op gang kwam naar de grootsteden. Kinderen te vondeling leggen was eerder een fenomeen in grootsteden dan in kleine gemeenschappen waar iedereen meer in de kijker liep.

Vanaf de Franse Revolutie en in de gebieden onder Frans bewind was men verplicht om vondelingenregisters bij te houden, zodat men in vele grootsteden over vondelingengegevens beschikt.

3. BELGIË

3.1. Antwerpen

3.1.1. Ontstaan van de Armenzorg

Vanaf de 12^e-13^e eeuw namen de *Tafels van de Heilige Geest*^[11] de zorg van gevonden, verlaten of arme weeskinderen voor hun rekening. De O.-L.-Vrouwekerk was tot 1477 de enige parochiekerk binnen de muren die het parochierecht^[12] had waarbij zij vondelingen konden opvangen en als enigen mochten

[9] *Vie de Saint Gour* van Childebert, p. 83.

[10] Het huis was eigendom van aartsbisschop Datheus (787) en was het eerst geregistreerde opvangtehuis.

[11] De *Tafels van de Heilige Geest* was een instelling in de Middeleeuwen die er voor zorgde dat de behoeftigen te eten kregen. Zij waren meestal verbonden aan een kerk of klooster.

[12] Parochierecht betekende dat deze kerk het Heilig Oliesel en de doopvont bewaarde.

dopen. De heiliggeestmeesters van O.-L.-Vrouwekerk zorgden voor de opvang van de kinderen en besteedden hen nadien uit. Ze werden gewoonlijk in de wijk geplaatst waar ze werden gevonden.

In de 14^e en 15^e eeuw waren er veel kinderen onder de bedelaars. Verlaten en verwaarloosde kinderen maakten de buurten onveilig en vormden bendes. Om dit een halt toe te roepen werd in 1458 de *Kamer van de Huisarmen* opgericht, waarbij aalmoezeniers de opdracht kregen om de oudere kinderen onder hun hoede te nemen. Omdat er toen onduidelijkheid was over de leeftijdsgrens van de kinderen, werd er door het stadsbestuur beslist dat de heiliggeestmeesters de eerste zorgen aan de vondelingen moesten geven, en dat de aalmoezeniers zich over de overige kinderen ontfermden. Ze meenden dat gebrekkige opvoeding aan de basis lag van jeugdcriminaliteit en armoede. Om de strijd aan te binden met de jeugdcriminaliteit, werden aalmoezeniers de straat opgestuurd om jonge bedelaars van de straat te halen, hun een ambacht aan te leren en hen uit te besteden.

Naarmate de stad groeide, groeide ook het aantal vondelingen. In de eerste helft van de 16^e eeuw bouwden de aalmoezeniers een groot vondelingenhuis nabij het Sint-Rochusgasthuis. Wanneer het in 1532 in gebruik werd genomen, bleek dit al vrij snel te klein te zijn, waardoor ze geleidelijk aan weer hun intrek moesten nemen in het oude gasthuis, waar ook de 'zinnelozen' (geesteszieken) zaten. In die tijd was het niet ongebruikelijk om kinderen samen te zetten met geesteszieken en gehandicapten. Deze laatsten kregen tegen betaling eveneens onderdak van de aalmoezeniers.

Het vondelingenhuis was een doorgangsinstelling, m.a.w. de kinderen kregen de eerste zorgen en werden dan zo snel mogelijk uitbesteed bij boeren in de Kempen. In de instelling zaten de zieke kinderen en kinderen die een beroep aanleerden. Door de grote toename van kinderen werd men verplicht om kinderen tegen een kleine vergoeding uit te besteden bij boeren en ambachtslui^[13].

In het vondelingenhuis werden de kinderen aan het werk gezet, de jongens leerden een ambacht, en de meisjes klossen kant of naaiden. De jongens en meisjes die er voor korte tijd verbleven, breiden kousen voor kinderen in andere instellingen^[14].

Kinderen die werden uitbesteed, werden niet altijd goed behandeld. De aalmoezeniers controleerden de kinderen regelmatig, en als er misbruiken werden vastgesteld, dan werden de kinderen weggehaald. Het gebeurde soms dat de kinderen al waren weggelopen vooraleer de aalmoezeniers arriveerden.

[13] Tot hiertoe waren de opvangtehuizen gemengd, vanaf 1552 werd er dankzij een schenking van een rijke koopman Jan van der Meeren een *scole voor schamele meyskens* of Maagdenhuis opgericht. In 1558 werd door toedoen van een andere weldoenster Johanna van Schoonbeke een *werckhuys* voor jongens opgericht, het zgn. *Knechtjeshuis*.

[14] Door de wegwijnende economische activiteit in Antwerpen was het voor weesjongens steeds moeilijker om een plaats bij de ambachtsman te vinden, waardoor er in 1780 eventjes werd gedacht om het Knechtjeshuis te sluiten.

3.1.2. Vondelingen in Antwerpen

Niettegenstaande in de 16^e eeuw het te vondeling leggen van kinderen strafbaar was en gelijk stond met moord, werden er bijna dagelijks kinderen te vondeling gelegd aan kerken, kloosters, hoeken van straten of aan de poort van het vondelingenhuis. Er werden straffen opgelegd om de ouders ervan te weerhouden om kinderen te vondeling te leggen, maar dat hield hen niet tegen. De economische onzekerheid en de toevloed van werklozen die vanuit het platteland naar de steden kwamen, maakte dat er nog minder werk was voor diegenen die het al moeilijk hadden om hun gezin te eten te geven.

In de 18^e eeuw werd er een stadsreglement^[15] uitgevaardigd dat bepaalde dat al wie zich schuldig maakte aan het te vondeling leggen van een kind, op het publiek schavot zou belanden en voor twaalf jaar uit de stad verbannen worden. Bovendien werd er een premie uitgelooft aan diegenen die de ouders van het achtergelaten kind konden aanwijzen.

Om de ouders van vondelingen terug te vinden, dienden vroedvrouwen bij de Kamer aangifte te doen van de geboorte van onwettige kinderen. De naam van de vader bleef geheim, maar die van de moeder werd in een register (*Secreetboek*) geschreven. Wanneer de naam van het kind kon worden vastgesteld en de secreetboeken konden worden terug gevonden, werd de moeder opgespoord en verplicht om het kind terug te nemen.

In de statuten van de Kamer der Huisarmen stond dat (voor zover ze dit konden nagaan) enkel kinderen die in Antwerpen waren geboren of waarvan de ouders Antwerpenaren waren, opgenomen konden worden. Blijkbaar werd er zolang er geld aan verbonden was, het een en ander door de vingers gezien door de clerus die toezicht hield op de tehuizen. In een register werd hierover het volgende terug gevonden: *“Joseph Van Roermonde oudt drij maenden aengenomen door de kamer Van den Armen ten Versoecke Van sijn Hooghweerde onsen Bischoep Reginaldus die voor sijn onderhoudt heeft beloofd te geven aen de kamer door handen van freer Basseliers de somme van vier hondert guldens en alhoe wel het Bovens(chre)v(e) kint niet van dese Stadt is ende gebrocht van Roermonde of jurisdictie soo heeft de kamer om de gunste van sijn Hooghweerde te Winnen het selve kint aengenomen voor de Voors(chre)v(e) somme alles sonder consequentie en int Vondelingen huijs gedaen.”*

In de registers^[16] van de 17^e en 18^e eeuw waar de wezen en vondelingen werden ingeschreven zijn er duidelijke beschrijvingen van geldelijke transacties van o.a. erfenissen, ouders die schulden hadden en/of verdwenen waren: *“Aengenomen uijt gratie de twee kinderen maria magdalena out 14 jaren ende Ludovicus alouissius out 8 jaren den vader Carolus amedeo de moeder Jacoba Van de Cauter beijde overleden waer voor de Camer genoten heeft 823 gulden 19 ½ courant gelt*

[15] Stedelijke verordening van 28 augustus 1725.

[16] Georges VERVOORT, Jan VERHAEGHE & Georges LATHOUWERS, *Uw Antwerpse voorouder een vondeling, verlaten kind of wees?*, Detail uit Toelichtingen.

sijnde het paert ofte aendeel dat de voorschreve kinderen was competerende als erfgenamen testamentairs van jouffr(ouw) geertruij melis volgens staet daer af gepasseert ter weeskamer alhier in dato 2 april 1732 mits dat de voorschreve kinderen als sij groot ende onse directie quiteren [verlaten, afzien van] boven den ordinairen uijtset alnogh sullen hebben ende geniten ider der selve de somme van een hondert guldens volgens accoort met Dheeren Weesmeesters in dato 13 junij 1732 daer over aengegaen als handtboeck f(oli)o 49: en sijn de voors(ch)r(eve) kinderen naer t huijs gesonden'. Gedoopt in Sint-Joris op 28.12.1718. Onderaan rechts werd er in het besteedboek bijgeschreven: 'De hondert g(u)l(de)n hier boven gemelt sijn betaelt aen magdalena amedeo 22 jan(uarij) 1700 vier en veertig'. In de rechterrاند van het blad werd op zijn beurt vermeld: '16 (?) julij 1748 is de f (gulden) 100 aen alouisius amedeo voldaan.'

Kinderen die werden opgehaald, werden uitgekocht bij de Caemer: "Twee kinderen. Vader Franciscus Praet naar Oost-Indiën. Moeder Joanna Catharina De Vadder gaan lopen. Gedoopt in Onze-Lieve-Vrouw op 12.01.1732. Gedoopt in Onze-Lieve-Vrouw op 12.09.1735. Onderaan het proces-verbaal werd vermeld: 'op 29 8^{ber} 1785 heeft haer maria francisca uijtgekogt met f (gulden) 15 aen de camer te betaelen'."

3.1.3. Vondelingenschuif

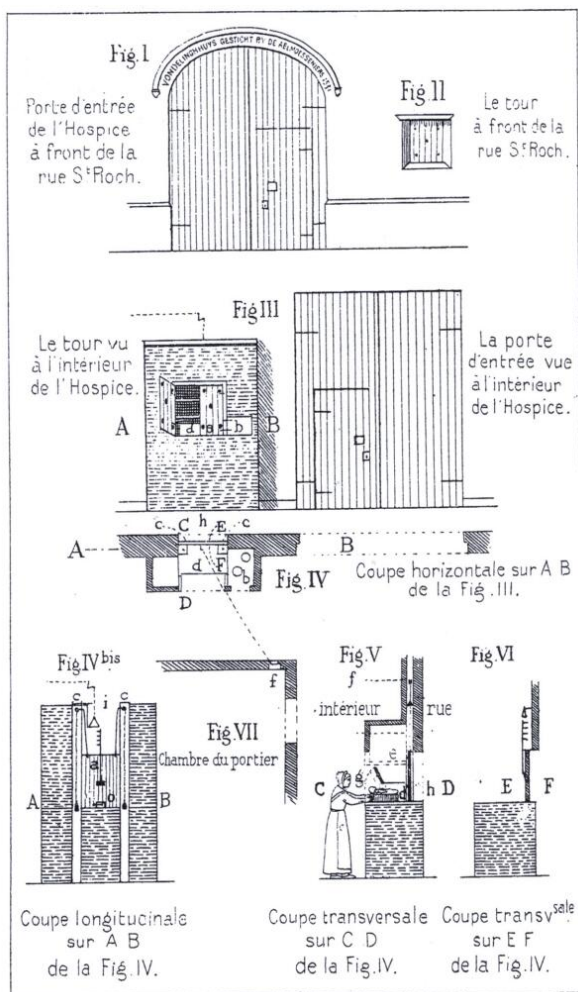

'Le Tour'

Aquarel van Hermann Vogel (1889)

Dankzij het decreet van 19 januari 1811^[17] werd er een mogelijkheid geschapen om kinderen op een legale manier achter te laten. Het te vondeling leggen was niet langer strafbaar op voorwaarde dat het kind in de schuif werd gelegd. Dit decreet riep de kinderen uit tot staatseigendom en ze zouden vanaf 12 jaar ter beschikking staan van de Franse zeemacht die manschappen nodig had, en wie kon hier beter voor dienen dan kinderen zonder familie of een thuis. Als gevolg van dit decreet werd een schuif gebouwd naast de poort van het vondelingenhuis. Ze was zodanig gebouwd dat van zodra er een kind werd ingelegd, er een belletje rinkelde bij de portier.

^[17] Artikel 4 van het keizerlijk decreet van 19 januari 1811 stelde dat er in elk arrondissement een vondelingentehuis moest worden opgericht. In tegenstelling tot Antwerpen, Gent en Leuven heeft Brugge echter nooit een dergelijke instelling gekend.

Tekening van de vondelingschuif aan de poort van het Sint-Rochusgasthuis
E. GEUDENS, Recherches Historiques, Antwerpen (1896)

Dit decreet verduidelijkte o.a. ook welke kinderen aan de openbare onderstand werden toevertrouwd. Dit waren nl.:

- **vondelingen**: kinderen, afkomstig van onbekende vader of moeder, die werden aangetroffen op een willekeurige plaats, of naar het vondelingenhuis werden gedragen (art. 2);
- **verlaten kinderen**: kinderen, waarvan men de ouders niet kende of die eerst door hen of andere personen werden opgevoed maar naderhand werden verlaten, zonder dat men wist wat er van de vader en de moeder was geworden of zonder dat men zich tot hen kon wenden (art. 5);
- **arme wezen**: kinderen die geen vader en geen moeder meer hadden en zonder middelen van bestaan waren (art. 6).

Alhoewel op 6 juli 1812 al het eerste kind in de schuif lag en de naam Paul Du Tour^[18] kreeg, werd de Antwerpse vondelingenschuif voor het eerst officieel in gebruik genomen op 16 juli 1812. De meeste kinderen werden tussen valavond en middernacht in de schuif gelegd omdat het dan onopvallend kon gebeuren.

De ambtenaar noteerde in de registers^[19] de vindplaats, -datum en -uur, de kleren die de vondeling aanhad en eventuele herkenningstekens^[20] die de moeder had aangebracht om later het kind gemakkelijker te herkennen als ze dit wou terug halen. Zij dienden het herkenningsteken te beschrijven of voor te leggen of (in functie van het lapje stof) de kledij te beschrijven. Pas wanneer een correcte beschrijving kon worden gegeven, werd het kind meegegeven mits gehele of gedeeltelijke betaling van de gemaakte kosten.

Het herkenningsteken kon een geschreven briefje zijn, een in twee gesneden prent of speelkaart (waarvan de moeder de andere helft hield als bewijs), een lapje stof, een medaillon, kruisje, medaille of munt, al dan niet in twee gesneden.

Spijtig genoeg werd het kind zelden terug gevraagd. Het kon gebeuren dat bij het opeisen misbruiken werden vastgesteld. Er waren zelfs ouders die hun kind kwamen terugvragen op het ogenblik dat ze oud genoeg waren om lonend werk te verrichten.

Op 31 juli 1860 werd de vondelingenschuif definitief gesloten en werd het laatste schuifkind Joseph Finis genoemd (*zie ook volgende paragraaf*).

3.1.4 Vondelingennamen

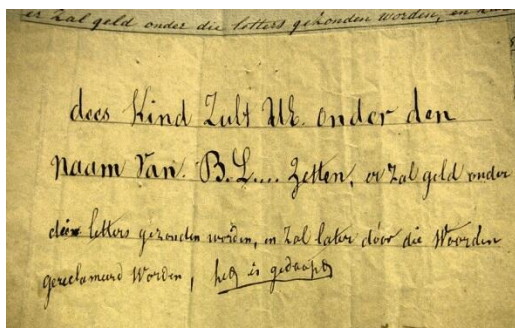
Als bij de vondelingen een briefje lag met de oorspronkelijke naam van het kind, dan werd deze naamkeuze gerespecteerd bij de registratie ervan. Als er geen naam bij lag, dan hing de naamkeuze af van de vindingrijkheid van diegene die het kind inschreef. De ACHTERNAMEN spraken meestal voor zich: Monica CHARET, Dymphna DAPPER, Jan LUY, Jacob ONBEKENT, Clara POORTE, Anneke SCHILDERS (ze werd aan de Rubens' deur gevonden), Merten SCHOONKINT, Anneken SONDER TOENAEM, Balthasar VUYLWEDER, ...

In 1648 kende de vindingrijkheid omtrent namen bedenken een dip, en kregen de kinderen een VOLGNUMMER als achternaam. De voorlaatste in deze reeks was Hendrick DEN HONDERSTEN en de laatste vondeling die 'genummerd' werd, kreeg de naam Peeter OVERSCHOT. Later werd er terug een beroep gedaan op de vindingrijkheid van diegene die het kind inschreef.

[18] *Le tour* was de Franse benaming voor de schuif.

[19] Dankzij de schuifboeken en de registers die nu in het archief raadpleegbaar zijn, kan er een stuk geschiedenis van de lagere (armste) bevolgingsklasse worden gereconstrueerd en de identiteit van verlaten kinderen worden teruggevonden.

[20] Als er geen herkenningstekens werd meegegeven, dan werd een stuk stof van de oorspronkelijke kledij aan het proces verbaal gevoegd en volstond het (als het kind zou worden terug gevraagd) om de nauwkeurige beschrijving van de kledij te geven.

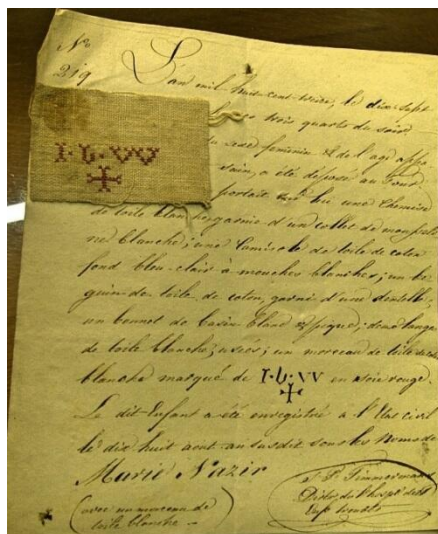
worden teruggevraagd. Op de officiële akte werd het kind evenwel onder een volledig andere naam ingeschreven.

3.1.5 Vondelingentekens

Het Felixarchief in Antwerpen herbergt de processen-verbaal^[21] van de in de schuif gelegde kinderen, periode 1683-1876, en de *Schuifboeken*, periode 1618-1876, waarin zich nog een aantal^[22] van de herkenningstekens bevinden. Het overgrote deel bestaat uit losse briefjes, korte teksten, gehalveerde of gemarkeerde prenten of speelkaarten, een fragment van 17^e eeuws behangpapier, linten, kralen, borduurwerkjes en stukken stof.

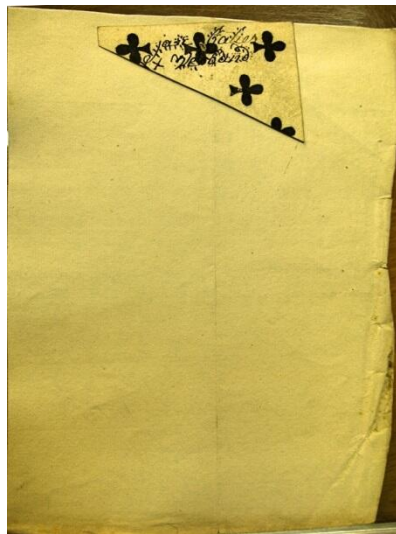
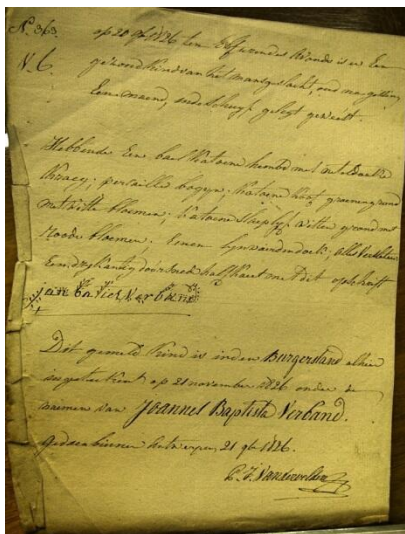
Ingekleurd heiligenprent – Felixarchief
860#7447 N237 (1821)

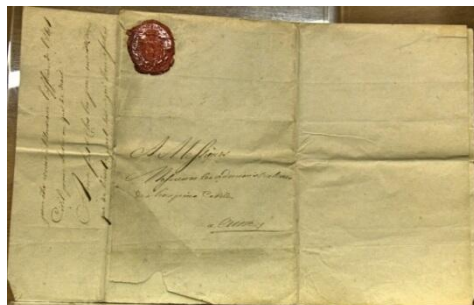
Het borduurwerkje werd in het register
beschreven – 860#7439 219-N6 (1813)

^[21] De processen-verbaal van de periode 1744-1812 werden gerestaureerd en konden derhalve niet worden geconsulteerd.

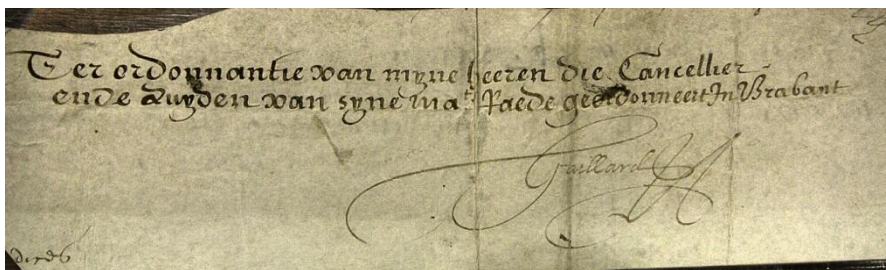
^[22] Een groot deel van de herkenningstekens liggen of in musea of werden door derden verwijderd.

Register 363 N9 vondeling Joannes Baptiste Norband met beschrijving en tekening van de halve speelkaart die aan de achterzijde is bevestigd. Felixarchief 860#7451 363 N9 (1826)

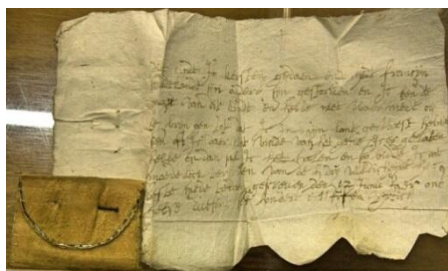
'Commissaire de Police d'Anvers'
Alle processen-verbaal werden voorzien van een lakzegel
waaraan het herkenningsteken werd bevestigd

In het schuifboek van 1645 (register 860#7332) zat een stuk van een Ordonnantie dat als herkenningsteken werd gebruikt.
Op de keerzijde stond een persoonlijke boodschap geschreven

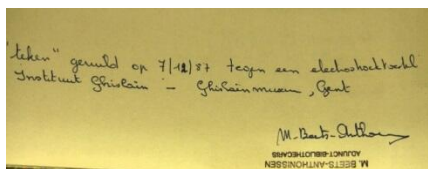
In het schuifboek (periode 1618-1632) zat een gehalveerd pamflet van een toneelvoorstelling in Antwerpen van 1596

Zelfgemaakt tasje met speld (4×3 cm) met een begeleidende brief. Binnenin het tasje zit een parelsnoer en een miniatuur gebedsboekje. Ref. 860#7332 N522 (1645)

Het merendeel van de ouders liet een geschreven tekst achter bij het kind. Het gebeurde dat de ouder zelf een kopie bezat. Een groot gedeelte van de tekens werden gehalveerd, de andere helft werd door de moeder of andere leden van de familie bewaard. Het gehalveerde stuk werd zodanig in twee gesneden dat de markering klopte van zodra de twee stukken naast elkaar werden gelegd. Speelkaarten werden het meest gebruikt. Dit waren gemakkelijke voorwerpen, want ze konden gehalveerd en beschreven worden. Een aantal processen-verbaal vermeldt behalve geld of numismatische tekens, ook andere tekens waar-

van overgrote deel niet meer aan de akte waren bevestigd. Vermoedelijk zijn ze in de desbetreffende periode verwijderd. Een aantal tekens in de schuifboeken werden geruild met andere musea (bv. het Ghislainmuseum in Gent).

3.1.6. Overzicht van het gevonden numismatisch materiaal

In de registers werden 40 metalen herkenningstekens teruggevonden, voor het merendeel heiligenmedailles, (gehalveerde) ringen, medaillons, kruisjes, munten (waarvan 1 gehalveerd) en een gegraveerd plaatje. Aangezien het om een numismatische studie gaat, werden de kruisjes weggelaten uit het hiernavolgend geïllustreerd overzicht.

Zilveren denarius keizer Maximiliaan II
Hongarije 1597 Ref. 860#7331 N134 (1619)

Heiligenmedaille aan wit lint – messing
Ref. 860#7467 N51 (1849)

Gehalveerde 1 Frank napoleon Empereur
Ref. 860#7439 216 N (1813)

Heiligenmedaille bevestigd aan prent – zilver
Ref. 860#7468 N130 (1850)

Heiligenmedaille aan wit lint
Ref. 860#7334 N32(d) (1618)

Heiligenmedaille aan wit lint – messing
Ref. 860#7469 (1849)

Heiligenmedaille aan wit koordje – messing
Ref. 860#7467 (1849)

Heiligenmedaille aan beige veter – messing
Ref. 860#7472 N173 (1854)

Heiligenmedaille aan wit touw – zilver
Ref. 860#7472 N179 (1854)

Heiligenmedaille aan blauw lint – messing
Ref. 860#7474 N68 (1856)

Heiligenmedaille aan wit lint – messing
Ref. 860#7472 N182 (1854)

Heiligenmedaille met blauw lint – messing
Ref. 860#7474 N73 (1856)

Heiligenmedaille aan roos lint – messing
Ref. 860#7473 N13 (1855)

Heiligenmedaille aan blauw lint – messing
Ref. 860#7474 N92 (1856)

Heiligenmedaille – messing
Ref. 860#7473 N19 (1855)

Heiligenmedaille OLV van Halle met beige koord
– verguld zilver – Ref. 860#7474 N93 (1856)

Heiligenmedaille met blauw lint –
vermeil – Ref. 860#7474 N98 (1856)

Heiligenmedailles - messing en zilver
Ref. 860#7475 N181 (1857)

Heiligenmedaille messing
Ref. 860#7475 N167 (1857)

Heiligenmedaille
Ref. 860#7476 N 37 (1858)

Heiligenmedaille
Ref. 860#7475 N178 (1857)

Heiligenmedaille
Ref. 860#7476 N41 (1858)

Heiligenmedaille
Ref. 860#7475 N180 (1857)

Heiligenmedaille
Ref. 860#7477 N117 (1862)

Heiligenmedaille Maria met kind/St. Alfons
koper - Ref. 860#7479 N181

Heiligenmedaille – koper
Ref. 860#7479 N182

Halve medaillon gegraveerd met een hamer en
tang, de achterkant ontbrak
Ref. 860#7332 N602 (1645)

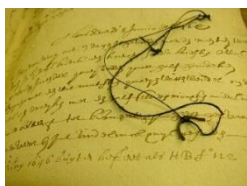
Zilveren ringen aan een groen lint
Ref. 860#7446 N113 (1820) (links) en
Ref. 860#7332 N577 (1645) (rechts)

Oorbel met Heiligenmedaille St.-Hubert/
St.-Rochus – zilver Ref. 860#7477 N105 (1862)

Medaillon aan groen lint
Ref. 860#7471 N82 (1853)

Gehalverde zilveren ring
Ref. 860#7332 N578 (1645)

Helft van een medaillon of achterzijde van een
horloge in messing Ref. 860#7473 N29 (1855)

Metalen plaatje met opschrift EJAMNAV
(VANMAELE) Ref. 860#7475 N152 (1857)

Gegraveerde zilver medaille $\mathcal{L}$ (Vz.) en $\mathcal{P}$ (Kz.)
Ref. 860#7477 N72 (1862)

In het Felixarchief werden dus slechts twee munten aangetroffen: een zilveren denier uit 1597 geslagen voor keizer Maximiliaan in Hongarije, en een gehalveerd 1-frankstuk van Napoleon (jaartal ontbrak). Het overgrote deel van heiligenmedailles die werden aangetroffen zijn:

Dogma van de Onbevleete Ontvangenis van Maria

Bij de medailles die we in de aktes van de 19^e eeuw terugvinden, valt een grote Mariaverering op. Eveneens zien we medailles uit 1854 met op de keerzijde paus Pius IX. Hij was het die in 1848 een commissie van theologen benoemde die het dogma van de Onbevleete Ontvangenis van Maria moest voorbereiden ^[23].

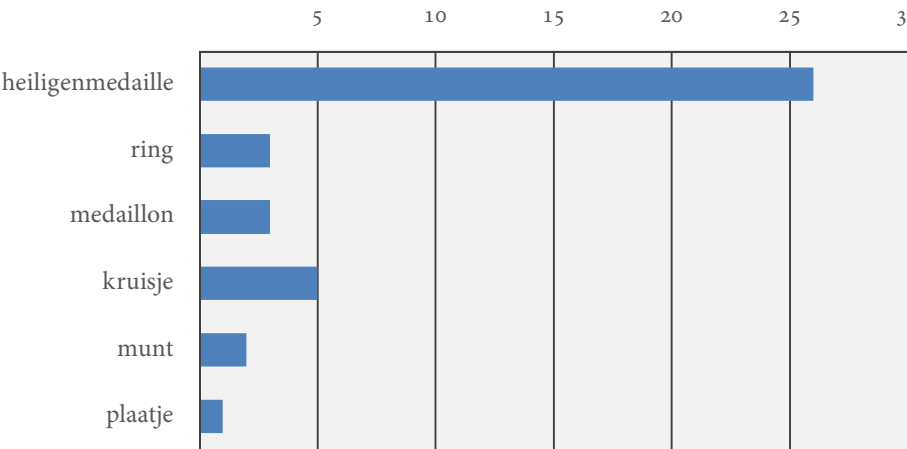

Op 8 december 1854 werd het dogma afgekondigd met de bul *Ineffabilis Deus*. Ter bevestiging hiervan wijdde Pius IX in 1857 het standbeeld *Onbevleete Ontvangenis van Maria* op het Piazza di Spagna in Rome.

O.-L.-Vrouw van de Wonderdadige Medaille

Een andere medaille die we in de registers vaak terugvinden is deze m.b.t. de verschijning van Maria aan Catharina Labouré in Parijs, wat op 19 juli 1830 zou hebben plaats gevonden. Op deze plek staat nu de kapel *Notre-Dame-de-la-Médaille-Miraculeuse* die hieraan gewijd is.

^[23] De essentie van het dogma is dat Maria als Moeder Gods vanaf haar geboorte vrij zou zijn geweest van de erfzonde.

3.2 Brugge

In 1796 werden in Brugge twee openbare instanties opgericht, nl. de Commissie voor Burgerlijke Godshuizen en het Bureel voor Weldadigheid. Er werden allerlei reglementen en richtlijnen opgesteld betreffende wezen, vondelingen en verlaten kinderen. In 1925 werden deze twee openbare instanties samengesmolten tot de Commissie voor Openbare Onderstand.

De stijging van het aantal wezen, verlaten kinderen en vondelingen was te wijten aan de minder goede economische tijden. De teloorgang van de Vlaamse weefnijverheid en een aantal mislukte aardappeloogsten brachten een vlaag van ziekte en hongersnood over Vlaanderen. Crisissen zorgden voor een groeiend pauperisme, en het cijfer van behoeftigen die hulp kregen van het Bureel van Weldadigheid steeg aanzienlijk.

De provincie West-Vlaanderen werd aangewezen als het gebied met de meeste steuntrekkende personen^[24]. Brugge kreeg in 1848 de weinig eervolle titel van ‘armste stad van Vlaanderen’, omdat toen de economische en agrarische crisis volop woedde en op een totale bevolking van 49.211 personen er 21.239 mensen werden ondersteund.

Als we het aantal behoeftigen in de andere steden zoals Kortrijk en Gent vergelijken met de armenzorg in Brugge op dat ogenblik, dan is Brugge in het ‘arme’ Vlaanderen zeker geen uitzondering. De cijfers geven enkel maar een idee van de omvang van de armenzorg in Vlaanderen, maar niet van de behoeftigheid^[25].

3.2.1 Vondelingen, wezen en verlaten kinderen

De Nationale Conventie decreteerde op 10 juni 1793 voor het eerst dat de Natie moest instaan voor de fysieke en morele opvoeding van de verlaten kinderen. Ditzelfde decreet bepaalde tevens dat deze kinderen nog enkel met de term ‘wezen’ mochten worden aangeduid (art. 2). Art. 9 van een decreet uitgevaardigd op 21 maart 1795 bepaalde dat de kinderen gekend onder de naam ‘*enfants abandonnés*’ vanaf dan moesten worden aangeduid met de term ‘*orphelins en-fants de la Patrie*’.

Het Congrès de Patronage definieerde de tweede groep als kinderen die als gevolg van verwaarlozing of losbandigheid van hun ouders aan zichzelf waren overgelaten. De ouders lieten hen ronddolen in de straten – vooral in grote steden – en zetten hun kinderen aan tot bedelarij.

Een eerste belangrijk punt was de bepaling dat de gemeente of stad moest instaan voor het kind. Dit werd uitgewerkt in de wet van 30 juli 1834 en nog eens in grote lijnen overgenomen door deze van 14 maart 1876. Ongeacht de steun van de gemeente moesten de Commissie Burgerlijke Godshuizen of het Bureel

[24] In 1850 hielp het Weldadigheidsbureel één op de vijf inwoners.

[25] In 1843 werden er meer stedelingen geholpen dan plattelandsbewoners; enkele jaren later was dit dan weer omgekeerd.

van Weldadigheid van de plaats waar de ouders van wezen en verlaten kinderen hulp kregen, instaan voor de opvoedingskosten. Vondelingen, alsook verlaten kinderen en wezen waarvan de onderstandwoonst van de ouders niet bekend was, werden opgevangen door de gemeente waar ze werden aangetroffen, zelfs indien de openbare liefdadigheidsinstanties niet achter de gemeente stonden (art. 2 wet 1834 en art. 3 wet 1876).

Art. 23 van het decreet van 1811 stelde dat de personen die zich schuldig zouden worden bevonden aan het verlaten of als vondeling neerleggen van een kind, gestraft zouden worden^[26]. Een rondzendbrief dd° 26 januari 1835 had de aandacht van de algemene procureurs-generaal gevestigd op de noodzaak om de daders op te sporen. Dit was volgens hen even hard nodig als het vinden van kindermoordenaars. Voor de Franse wetgever van 1810 waren dit eveneens strafbare feiten, maar deze werden in de praktijk echter weinig vervolgd.

De arme kinderen vormden bendes die aalmoezen afpersten en kleine diefstallen pleegden. De autoriteiten legden een nauw verband tussen armoede en gezinsontwrichting enerzijds, en jeugdcriminaliteit anderzijds.

In de 19e eeuw kon men voor de opvoeding van wezen, verlaten kinderen en vondelingen terecht in een tehuis of bij een pleeggezin. De instellingen waren in handen van privégemeenschappen ofwel eigendom van de officiële liefdadigheid. Volgens art. 9 van het Keizerlijk decreet van 19 januari 1811 moesten vondelingen, verlaten kinderen en wezen zoveel mogelijk worden uitbesteed op het platteland. Deze wet was de weeshuizen niet genegen.

3.2.2 Vondelingentekens

De collectie herkenningstekens werd overgebracht naar het archief van het OCMW in Gent.

3.3 Gent

In het archief van het OCMW in Gent werden tal van documenten van vondelingen geïnventariseerd die in de 19^e eeuw werden geregistreerd. Het overgrote deel van deze vondelingen verbleven toen in het Burgerlijk Hospitaal. Ze wer-

[26] De vaders of moeders – wettelijk of natuurlijk – die hun kinderen onder de zeven jaar te vondeling legden of verlieten, of het door iemand lieten te vondeling leggen of lieten verlaten in een ‘openbare’ omgeving, begingen een misdrijf waarop een gevangenisstraf van 3 maanden tot 2 jaar en een geldboete van 26 tot 200 fr. stond.

Men beschouwde het niet als een misdrijf maar als een misdaad wanneer het kind blijvend invalide was of overleed. In het eerste geval konden de ouders 1 tot 3 jaar celstraf krijgen en een geldstraf van 50 à 300 fr., terwijl dit voor het tweede respectievelijk 2 tot 5 jaar en 50 tot 300 fr. bedroeg. Indien het kind ziek of gekwetst werd, voorzag de wetgever geen specifieke bepaling.

Wanneer het kind werd achtergelaten op een afgelegen locatie, luidde de penaliteit opsluiting van 1 tot 5 jaar en een geldsom van 50 à 500 fr. De ouders werden voor 5 à 10 jaar opgesloten als het kind blijvend invalide was. Indien het kind stierf kwam het neer op dwangarbeid voor zo’n 10 tot 15 jaar.

den geregistreerd door de *Armen Caemer* (ingesteld door keizer Karel V in 1535) en daarna door het bestuur der Burgerlijke Godshuizen in 1797.

Tijdens de Franse periode werden twee benamingen gebruikt om verlaten kinderen aan te duiden, nl. *enfants abandonnés* en *enfants délaissés*. Er was een verschil tussen deze twee termen: de eerste groep betrof kinderen die nog een thuis hadden, maar waarvan de ouders te arm waren om de kinderen te onderhouden en ze aan hun lot overlieten — bij de tweede groep waren de ouders weggevlucht of veroordeeld; bij deze kinderen stond in de registers '*enfants trouvés et dont l'exposition a eu lieu*' bijgeschreven.

Kinderen werden geregistreerd met de oorspronkelijke of een nieuwe naam, en voorzien van een genummerd tinnen oorplaatje dat aan een halsketting werd gedragen. Bij het opgroeien bleek dit systeem onpraktisch en daarom werd het op 6-jarige leeftijd verwijderd, in de veronderstelling dat ze op die leeftijd hun naam wel kenden. De overlevingskansen van vondelingen waren miniem. De meeste jonge kinderen overleden na enkele maanden omdat ze ondervoed of ziek te vondeling werden gelegd. Als ze overleefden, dan werden ze op 6-jarige leeftijd uitbesteed bij pleeggezinnen die hiervoor vergoed werden. Vanaf 12 jaar werd de vergoeding stopgezet, omdat men er van uit ging dat ze dan voor zichzelf konden zorgen.

3.3.1 Vondelingennamen

Er was geen algemene regel bij het geven van een naam aan de vondelingen, dit was de vrije keuze van de ambtenaar. Net als in andere tehuizen kan men in de familienamen van vondelingen gebeurtenissen, vindplaatsen, weersomstandigheden, uiterlijke kenmerken, beroepen en zelfs nummeringen herkennen.

De kinderen kregen, niettegenstaande dat er bij sommigen hun doopnaam bijlag, een nieuwe naam van zodra ze werden opgenomen in het tehuis. Bij de naamkeuze werd net, als in Antwerpen, de nodige fantasie aan de dag gelegd, en men kan er meestal uit afleiden in welke omstandigheden het kind werd gevonden. Bij wijze van voorbeeld: een meisje dat werd achtergelaten met een trompetje kreeg de naam Petronilla Trompet.

In de loop van de 19^e eeuw werden er strengere regels toegepast wat de naamgeving betreft. Er werd alfabetisch en systematisch te werk gegaan.

3.3.2 Vondelingentekens

Er werd een grote hoeveelheid herkenningstekens geïnventariseerd, waarvan de meerderheid bestaat uit papier en textiel. De metalen herkenningstekens bestaan voornamelijk uit kruisjes, een gouden ring, heiligenmedailles, een stuk aluminium met bloemmotief, een kopspeld, een volledig en een gehalveerd medaillon met inscriptie, en een kleine trompet. Er werden tot hier toe geen munten of medailles teruggevonden.

Van de meer dan 7.000 vondelingen werd er maar een klein aantal door de familie terug opgehaald. Bij een aantal registraties werd het herkenningsteken gekleefd, waarbij men kan veronderstellen dat de moeder in dit geval het kind is komen ophalen. De waardevolle herkenningstekens werden in een doos in het vondelingenmagazijn bewaard, maar voorlopig heeft men geen idee waar deze doos is terecht gekomen. Aangezien het om een numismatische studie gaat, werden enkel de heiligenmedailles en de gehalveerde medaillon in het overzicht opgenomen, en werden de overige metalen voorwerpen weggelaten uit het geïllustreerd overzicht. Noteer dat de registers van 1791 tot 1922, net zoals de herkenningstekens, online consulteerbaar zijn^[27]

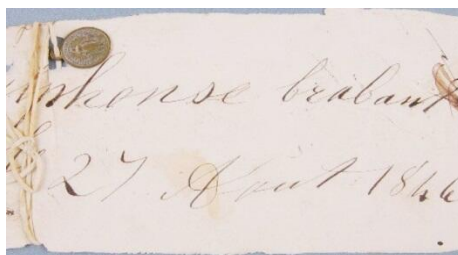
Metalen plaatje voorzien van symbolen
Ref. 1688 (1822)

Heiligenmedaille Ref. 5003 (1846)

Heiligenmedaille Ref. 2018 (1824)

Heiligenmedaille Ref. 5070 (1846)

Dichtgevouwen stuk aluminium met
bloemmotief – Ref. 4616 (1843)

Heiligenmedaille Ref. 5350 (1848)

Heiligenmedaille Ref. 4810 (1844)

Gehalveerde medaillon Ref. 5642 (1851)

^[27] www.erfgoedinzicht.be

3.4 Brussel

In het OCMW-museum van Brussel werden vondelingentekens teruggevonden in de schuifboeken en registers. Bij navraag bleek dat het voornamelijk om papieren herkenningstekens ging, een handschoen en twee mutsjes. Verrassend genoeg werden geen metalen/numismatische herkenningstekens aangetroffen. Zoals in het geval van Antwerpen zullen er vermoedelijk metalen herkenningstekens aanwezig geweest zijn, maar kan er niet meer nagegaan worden of dit effectief zo was.

4. ENGELAND – LONDEN

Tijdens de middeleeuwen namen religieuze ordes en parochiale werkingen de zorg voor de armen op zich, en zij werkten voornamelijk in ziekenhuizen, armenhuizen, asielen, enz. De vondelingentehuizen in Engeland werden in een latere periode dan in Vlaanderen opgericht en stonden niet onder toezicht van officiële instanties. Zij konden ongecontroleerd hun gang gaan in de opvang van kinderen. Het eerste en enige officiële Engelse vondelingentehuis werd opgericht, bevond zich in Londen en wordt als enige in deze studie opgenomen.

4.1 Thomas Coram

Thomas Coram (1688-1751) was een Brit die op 11-jarige leeftijd als matroos op de Amerikaanse handelsroute vaarde. Waar hij ook tijdens deze handelsroute aanmeerde, overal zag hij hoe kinderen aan hun lot werden overgelaten, werden vermoord en hun lichamen op mesthopen werden gesmeten.

In Londen was het niet veel beter. De stad kende een industriële welvaart en had een grote rijkdom, maar anderzijds was ze, overbevolkt en door ziekten geteisterd. Hoewel er sociale hulp was voorzien belandden vele mensen in armoede en criminaliteit. Werklozen konden genieten van parochiale werkingen waarbij ze enige steun konden krijgen of in ateliers konden werken. Na verloop van tijd konden die de massale toestroom van steunaanvragen echter niet meer verwerken, waardoor de voorwaarden voor steuntoelage werden verstrengd. Dit had tot gevolg dat de armen verplicht waren om hun kinderen als leerjongens uit te besteden, ongeacht of ze al dan niet geschikt waren voor het werk. De situatie voor de kinderen werd uitzichtloos, waardoor het sterftcijfer bij kinderen onder de 5 jaar in 1700 gemiddeld rond de 75% lag, en in ateliers rond de 90%.

In die periode was de stad in de greep van de ‘*Gin Craze*’ (Gin hysterie)^[28]. De bevolking stond afkerig t.o.v. vondelingen omdat ze vond dat die het symbool waren van moreel verval. Door vondelingen op te vangen werd losbandigheid aangemoedigd, zodat parochies hun verantwoordelijkheid konden ontlopen.

^[28] Rond 1730 werd er in Londen jaarlijks 10 miljoen liter gin gedistilleerd. Gin was goedkoop en werkte eetlustremmend, waardoor moeders hun kinderen en baby's gin gaven om hen rustig te houden. Het gevolg is dat duizenden kinderen stierven aan alcoholvergiftiging en er talloze werden gedumpt of aan hun lot overgelaten.

'Gin Lane' – William Hogarth (British Museum)

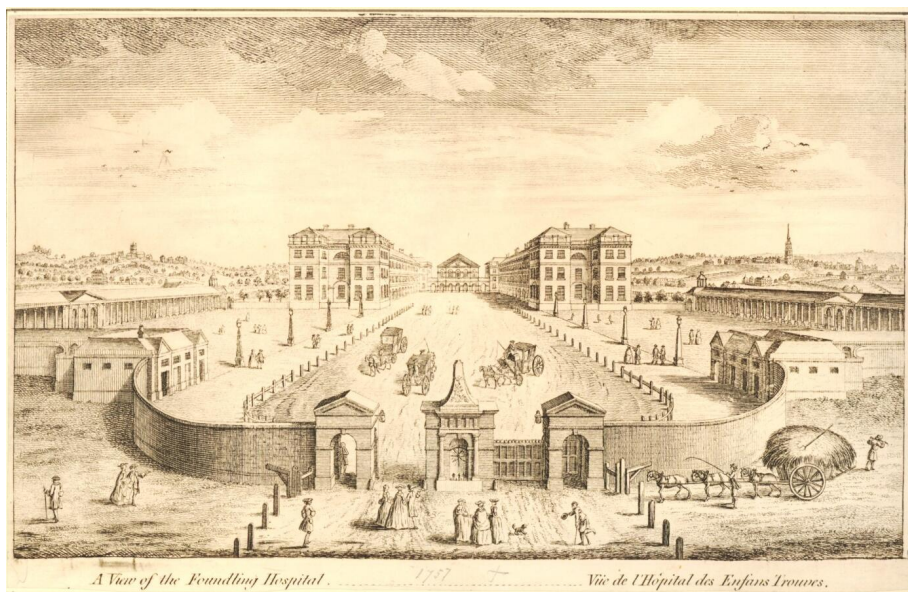
Thomas Coram had het hier moeilijk mee en schreef een brief aan de Engelse koning George II. In tegenstelling tot Europa, waar de katholieke Kerk de wezen en vondelingen opving, was er tot hertoe in Engeland geen enkele instantie die de zorg voor deze kinderen op zich nam.

Het koninklijk charter dat in 1739 werd opgesteld, vermeldde de uitzichtloze situatie van deze kinderen die bij de geboorte ofwel werden vermoord ofwel op straat en/of in de criminaliteit terecht kwamen. Langs de andere kant wees het

charter op het bestaan van nalatenschappen die aan andere rijken werden nage-laten, terwijl mensen zoals Thomas Coram deze goed kon gebruiken voor liefdadigheidsdoeleinden. Dankzij dit charter doneerden vele notabelen hun geld en ontstonden de liefdadigheidsfondsen in Groot-Brittannië. Een van deze notabelen was de kunstenaar William Hogarth. Hij was in de 18^e eeuw gekend voor zijn *Beer Street & Gin Lane*-gravures die taferelen uitbeeldden van het moreel verval^[29] in de grootsteden zoals Londen. Ze lijken voor een buitenstaander enigszins overdreven, maar benaderden toen zeer dicht de realiteit^[30].

4.2 Foundling Hospital

Dankzij het charter kon Thomas Coram in 1739 beginnen met de bouw van het allereerste *Foundling Hospital* in Londen. In 1741 was dit volledig af en konden de eerste kinderen worden opgevangen. Dit was het enige opvangtehuis voor vondelingen in Engeland dat koninklijke bescherming genoot. Het *Foundling Hospital* werd ook het '*Lambs Conduit Fields*' genoemd.

Gravure van het Foundling Hospital omstreeks 1750
British Museum 1880,1113.4792

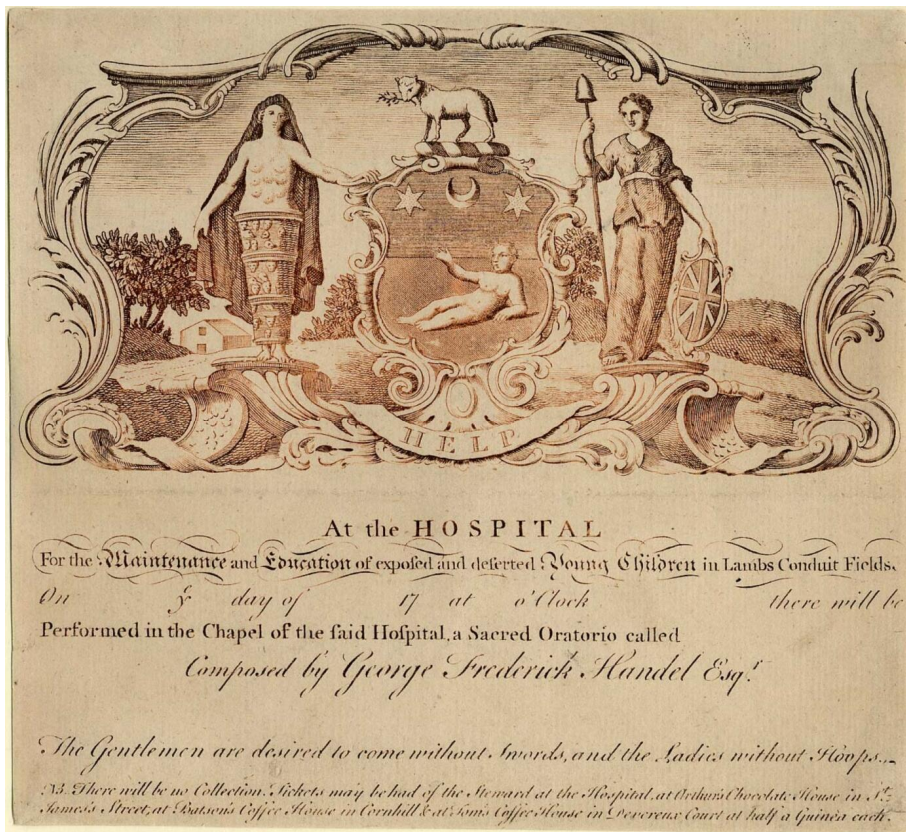
[29] In 1689 werd per persoon/dag gemiddeld 2 liter gin gedronken.

[30] De prent '*Gin Lane*' beeldt de wanhoop en ellende uit van een generatie die werd grootgebracht met gin, met zwaar alcoholisme tot gevolg. In de 18^e eeuw was een groot deel van het gewone volk zodanig verslaafd dat het niet ongewoon was dat kinderen stierven door verwaarlozing of gewoon vermoord werden. Het moreel verval was zodanig groot dat volwassenen er niet voor terugdeinsden om kleding van overleden kinderen te verkopen om gin aan te schaffen. Syfilis en andere venerische ziekten waren schering en inslag.

4.3 Liefdadigheidswerken

Thomas Coram onderhield een nauwe band met een aantal bekende namen zoals o.a. William Hogarth, maar ook George Friederich Händel was een vaste gast in het *Foundling Hospital*. Tal van zijn composities werden daar geschreven en ter hore gebracht tijdens benefietvoorstellingen^[31]. Zij waren beiden bestuurders van het *Foundling Hospital*.

William Hogarth was ook vrijmetselaar en zorgde via dat kanaal ook voor fondsen.

Toegangsticket voor het bijwonen van het oratorium 'A Sacred Oratorio' van Händel in het Foundling Hospital. Onderaan het wapenschild staat HELP, een indicatie dat het effectief om een benefietvoorstelling ging.

British Museum 1858,0417.578

Datering ± 1750 – gravure, vermoedelijk William Hogarth

[31] In 1750 voerde Händel de *Messiah* op tijdens een benefietvoorstelling, en werd hij, dankzij het succes ervan, benoemd tot bestuurder van het *Foundling Hospital*. Na zijn overlijden liet hij een kopie van de *Messiah* na aan het *Foundling Hospital*. In Italië was er een gelijkaardige situatie waar Vivaldi het *Ospedale della Pietà* (vondelingentehuis voor meisjes) steunde met zijn concerten.

Er werden ook tokens geslagen om het *Foundling Hospital* te steunen.

Vz. FOUNDLING FIELDS 1795. Een lam houdt een lauriertak vast.

Kz. Initialen *JB* en de legende PAYABLE ON DEMAND

Diagonale kartelrand – koper – (Middlesex) Londen

British Museum Foundling token SSB, 190.11

Vz. FOUNDLING HOSPITAL | LAMBS CONDUIT FIELDS | COMPLEATED | 1741.
Zicht op het *Foundling Hospital* gelegen in *Lambs Conduit Fields*

Kz. LONDON PENNY TOKEN. Wapenschild omringd door laurierbladeren

Graveur: Peter Kempson (Londen) – 21,64 g - koper

4.4 Toelatingsvoorwaarden

1742-1755

Aanvankelijk was voorzien dat kinderen die £100 meekregen automatisch zouden worden toegelaten. Doordat de vraag het aantal voorziene plaatsen oversteeg, werden deze aanvaarding en echter stopgezet en werd er een loterijstelsel ingevoerd. Dit hield in dat moeders verplicht waren om op hun stoel te blijven zitten tijdens het wachten (van zodra ze recht stonden waren ze hun beurt kwijt). Daarna werd hun naam afgeroepen en mochten ze een bal uit een zak halen. De kleur van de bal bepaalde of het kind werd toegelaten of niet. Een witte bal betekende dat het kind naar de kamer mocht waar de medische keuring gebeurde, die voorafging aan de toelating. Een zwarte kleur betekende dat moeder en kind moesten vertrekken, een rode kleur betekende dat moeder en kind in een aparte ruimte moesten wachten tot er iemand met een witte bal afviel bij het medisch onderzoek. Het aantal witte ballen in de zak was altijd gelijk aan het aantal beschikbare plaatsen.

Er werden van bij het ontstaan van het *Foundling Hospital* herkenningstekens meegegeven, die bestonden uit stof, briefjes, speelkaarten, medailles en munten.

1756-1760

In 1756 begon de moeilijkste periode van het *Foundling Hospital*. De toevloed van vondelingen en wezen was zo groot dat het constant volzet was. Vele kinderen verbleven ofwel in het tehuis, of ze werden uitbesteed op het platteland. Het loterijstelsel werd vervangen door officiële aanvragen, waarbij de moeder haar naam moest opgeven en verklaren waarom ze niet voor haar kind kon zorgen. De financiële impact was snel voelbaar, waardoor de regel van £100 terug werd ingevoerd voor kinderen onder de twee jaar.

Er werd een mand aan de poort gehangen voorzien van een bel. Telkens er een kind werd ingelegd, trok de moeder aan de bel om de aandacht van de portier te trekken.

Vanaf 1760 verdween geleidelijk aan het herkenningssysteem dat moeders met hun kind meegaven.

In 1772 werden er ontvangsbewijzen afgeleverd waardoor het gemakkelijker was om kinderen achteraf terug te vragen. Het was een systeem dat tot in 1940 standhield.

1801-1953

Vanaf 1801 werden enkel onwettige kinderen toegelaten tot het *Foundling Hospital*. Er werd een uitzondering gemaakt voor wezen waarvan de vader matroos of soldaat was.

Vooraleer een kind kon toegelaten worden, werd het onderzocht door de hoofdverpleegster en de apotheker^[32]. Besmettelijke ziekten waren nefast voor diegenen die in het *Foundling Hospital* verbleven, en ze moesten hier te allen tijde tegen beschermd worden.

Het kind werd daarna geregistreerd in een register waarbij datum, uur en de uiterlijke kenmerken werden genoteerd. De kleding werd nauwkeurig beschreven en er werd eventueel genoteerd of er herkenningstekens waren meegegeven zoals een briefje, kaart, stuk stof, munten, medaillons ...

Daarna kreeg het kind nieuwe kleren en een nummer toegekend dat geregistreerd werd met een nieuwe naam^[33]. Dit nummer was de enige link met de oorspronkelijke gegevens, en is tot op vandaag de enige manier om vondelingen terug te vinden.

Over het algemeen had het kind het redelijk goed in het tehuis: het werd er gekleed, kreeg onderdak en leerde een vak. De kinderen werden na verloop van tijd uitbesteed op het platteland.

^[32] Het was in die periode niet ongevoel dat het beroep van apotheker gecombineerd werd met dat van arts of andere notabele beroepen.

^[33] Alle kinderen kregen een nieuwe naam, zelfs als de oorspronkelijke naam gekend was.

4.5 Vondelingennamen

Net zoals in andere vondelingenhuisen hing de naamkeuze af van de creativiteit van diegene die het kind registreerde. Enkele voorbeelden zijn Elizabeth Rainbow, Hetty Feather, ...

4.6 Vondelingentekens

In het *Foundling Hospital* zijn verschillende soorten herkenningstekens geïnventariseerd. Het merendeel van de ouders liet in het hospitaal een geschreven tekst achter bij het kind zoals een stukje papier met een naam, een gedicht of een rebus. Het gebeurde dat ook de ouder een kopie bezat.

Een groot gedeelte van de tekens werden gehalveerd vooraleer het kind in het *Foundling Hospital* werd achtergelaten. De andere helft werd door de moeder of andere leden van de familie bewaard. Het gehalveerde stuk werd zodanig in twee gesneden dat de markering klopte van zodra de twee stukken naast elkaar werden gelegd. Hetzelfde kan gezegd worden van andere items die normaal per twee worden afgeleverd, zoals bv. een mouw (in 1740 waren mouwen een apart kledingstuk) of handschoenen.

Speelkaarten werden het meest gebruikt. Het waren tastbare objecten, die konden gehalveerd worden en waarop kon geschreven worden.

In tegenstelling tot Vlaanderen, werd er in het *Foundling Hospital* ook een enorme en unieke collectie numismatisch materiaal aangetroffen. Het merendeel van de munten is doorboord (met tot vijf gaten). Gewoonlijk was er één gat aan de rand van de munt, met de bedoeling om die met een koord of lint rond de hals van het kind te hangen. Meerdere gaten was dan weer een manier om de munt te personaliseren. Dit gold ook voor de geknipte randen die de munten vertoonden. Deze geknipte munten hadden in het algemeen een lage waarde aangezien op het knippen van zilver- en goudstukken een zware straf stond. Creativiteit was aan de orde van de dag, zoals bij een Ierse penny waar acht spieën werden uitgevijld, wat resulteerde in een bloem met acht bloemblaadjes (een meisje had dit rond haar hals toen ze in 1759 werd toegelaten). De inventiviteit maakte dat het stuk een uniek karakter kreeg met het oog op latere identificatie.

De collectie bevat ook munten die gebogen zijn in een soort S, dit is een typisch 'love token'.

Het oppervlak van deze munten is over het algemeen glad gepolierd. Spijtig genoeg hebben deze stukken geen typische kenmerken die de identificatie van het kind zouden vergemakkelijken. De enig mogelijke manier om het kind aan de munt te linken is via het jaartal dat op de munt staat, dat dan het jaartal zou

kunnen zijn waarin het kind werd gedoopt, en aan de hand waarvan het dan zou kunnen worden teruggevonden in de doopregisters van zijn of haar parochie, maar deze veronderstelling gaat slechts heel uitzonderlijk op.

Het gebeurde ook al eens dat er bij het kind twee tokens werden achtergelaten die elk verwezen naar een gebeurtenis aan de hand waarvan (met name via de datum) het kind later zou kunnen worden geïdentificeerd. Dan was het kwestie van goed inventariseren om het juiste token aan dat kind toe te schrijven. Enige kennis van de toenmalige geschiedenis kon al een hulp zijn, want dikwijls kwam het op enkele maanden aan om te weten te komen wanneer een bepaalde historische gebeurtenis had plaatsgevonden.

Evengoed waren er drama's te verwerken als de moeder het kind kwam terugvragen en tot de vaststelling kwam dat het kind al enige tijd overleden was, soms kort na aankomst in het *Hospital*. Eens het kind was opgenomen, werd er over de toestand van het kind niet meer gecommuniceerd.

In tegenstelling tot munten en medailles hadden sommige herkenningstekens een persoonlijke of symbolische betekenis. Deze tekens zaten in de zakken of tassen van de bevolking.

De collectie bevat herkenningstekens die als toegangsticket dienden bij lezingen, zoals deze bij Dr. Erasmus King. Hij hield tussen 1730 en 1756 lezingen in Experimentele Filosofie bij hem thuis in Dukes Court (Westminster). Tijdens deze bijeenkomsten konden de toehoorders meer te weten komen over anatomie, astronomie, elektriciteit, scheikunde, micro-

scofen, geometrische instrumenten, m.a.w. alles wat bij de tijdsgeest van de Verlichting hoorde.

In 1722 deelden huisbazen toegangstokens uit, waarmee huurders toegang kregen tot hun huurwoning. Deze tokens waren in het algemeen in koper of brons vervaardigd. Omdat ze gemakkelijk konden worden nagemaakt, moest het ontwerp tot vier keer toe gewijzigd worden.

Aan de hand van het design kon men dikwijls achterhalen uit welke periode het dateerde. Dit was ook een indicatie om de vondeling terug te vinden in de registers.

Een ander gegeerd herkenningsteken waren ingangstokens voor amusementszalen zoals de *Vauxhall Gardens* uit de 18^e eeuw.

4.7 Overzicht van de gevonden numismatische voorwerpen

Het museum van het *Foundling Hospital* heeft een uitgebreide numismatische collectie van meer dan 300 vondelingentekens. We hebben ze hierna opgesplitst in vier delen: Engelse munten — niet-Engelse munten — tokens, medailles en rekenpenningen — het overige materiaal, dat bestaat uit plaatjes, heiligenmedailles en andere.

4.7.1 Engelse munten (tenzij anders vermeld zijn de stukken in zilver)

Edward VI (1547-1553)

Shilling, ongedateerd (1551-53)
gegraveerd S: MARLEY (Spink 2482)

Gehalveerde 1 shilling, ongedateerd (1551),
muntplaats Southwark (Spink 2482)

(Afgesleten) shilling ongedateerd (1551-53)
(Spink 2482)

Sixpence ongedateerd (1551-53),
geknijpte rand (Spink 2483)

Elizabeth I (1558-1603)

Shilling ongedateerd (1590-92)
(Spink 2577)

Sixpence 1562
(Spink 2595)

Sixpence 1569
(Spink 2562)

Sixpence 1571
(Spink 2562)

Sixpence 1572
(Spink 2562)

Sixpence 1584
(Spink 2578A)

Sixpence 1587
(Spink 2578B)

Sixpence 1593, vermoedelijk doorboord tijdens
de munthervorming van 1696 (Spink 2578B)

Sixpence 1567
(Spink 2593-99)

(Gebroken) sixpence 1572
(Spink 2562)

James I (1603-1625)

Sixpence 1623 (geknijpte rand)
(Spink 2670)

Charles I (1625-1649) & Civil War (1642-1649)

Sixpence ongedateerd (1638-39)
Briot's 2^e emissie (Spink 2860)

Groat 1644 Oxford (civil war)
(Spink 2983)

Threepence ongedateerd (1643-44)
muntplaats York (Spink 2877)

Twopence, ongedateerd maar van 1645
Civil war issue toont Charles I maar werd
geslagen door Parliament (Spink 2836)
gegraveerd MC (?) 1750

Twopence van de 'civil war' periode,
ongedateerd (Spink ?)

Penny ongedateerd
(Spink?)

Charles II (1660-1685)

Touch piece, goud, ongedateerd,
gegraveerd **F H** (Woolf O4/R4)

One shilling ongedateerd (1660-62)
(Spink 3322)

Love token Shilling gegraveerd R . I | E . D | 1758 /
INNOCENCY in SAFETY

Groat ongedateerd (c. 1662)
(Spink 3324)

Twopence (gehalveerd)
(jaartal ontbreekt)
(Spink 3388)

Twopence 1679
(Spink 3388)

Gehalveerde twopence 16??
(Spink ?)

Penny 1677
(Spink 3390)

Penny 1681?
(Spink 3390)

Farthing 1672, koper
(Spink 3394)

Farthing 1674, koper (Spink 3394)

Farthing 16??, koper (Spink 3394)

James II (1685-1688)

Shilling 1685 (Spink 3410)

Love token shilling gegraveerde kz met engel
ELIZTH HARRIS BORN JUNE 6TH 1756

Groat 1686 (Spink 3414)
kz gegraveerd I*C

Groat 1687, met instempelingen
(Spink 3414)

Groat 1687
(Spink 3414)

Groat 1688, gegraveerd **B**
(Spink 3414)

Groat 168?
(Spink 3414) gegraveerd
Wm Stanley 4. mar. 1756

Threepence 1687
(Spink 3415)

Threepence 1687
(Spink 3415)

Threepence 1687
(Spink 3415)

Twopence 1687
(Spink 3416)

Twopence 1687
(Spink 3416)

Penny 1685
(Spink 3417)

William III & Mary (1688-1694)

Groat 1689
(Spink 3439)

Groat 1689
(Spink 3439)

Groat 1689
(Spink 3439)

Groat 1694
(Spink 3439)

Threepence 1689
(Spink 3441)

Threepence 1692
(Spink 3442)

Threepence 169?
(Spink 3442)

Penny 1691
(Spink 3445)

Penny 1693
(Spink 3445)

Penny 1693
(Spink 3445)

Penny 1693?
(Spink 3445)

William III (1694-1702)

Half crown. Gladde kz
met gegraveerde N

Shilling, zilver. Gladde gegraveerde
kz ANN BUTLER OCT^R 15-1757

Love token shilling. Gegraveerde keerzijde lune
| *Hinton* | 14:1758

Love token shilling 1696/7 Chester,
gegraveerde kz **HB** | **M * S** | 1758

Sixpence 1696? (Spink 3520)

Sixpence 1697 (Spink 3538)

Afgesleten sixpence Bristol, datum
onleesbaar (1696 of 1697) zilver
(Spink 3521 of 3539)

Sixpence 1697
(Spink 3505)

Sixpence 169?
(Spink ?)

Sixpence 169?, gegraveerd
W^M FROMONT

Sixpence 1696 (Spink 3531)
vz gegraveerd **R ↓ H**

Sixpence onleesbaar jaartal
(Spink ?) kz gegraveerd **LXI**

Sixpence (gebogen als *love token*)
1696 of 7 y (York)
(Spink 3525 of 3536)

Groat 1702
(Spink 3549)

Threepence 1701
(Spink 3550)

Anne I (1702-1714)

Half crown 1707 E (dinburgh)
(Spink 3605)

Shilling 1707 E (dinburgh)
(Spink 3608) kz. gegraveerd **T * R**

Shilling 1711
(Spink 3608)

Sixpence 1707 (Spink 3610) met 2
instempelingen (RR = Robert Row)

Sixpence 1711
(Spink 3619)

Love token, sixpence 17?? (Spink ?)
kz hand met een hart boven C

Afgesleten sixpence 17??

Groat 1709
(Spink 3595A)

Threepence 1703
(Spink 3596)

Threepence 1706
(Spink 3596A)

Threepence 1707
(Spink 3596B)

Threepence 1707
(Spink 3596B)

Twopence 1704
(Spink 3597)

Twopence 1708
(Spink 3597A)

Penny 1709
(Spink 3598)

George I (1714-1727)

Twopence 1721 (Spink 3656)

Farthing 1721, koper (Spink 3662)

Farthing 1723, koper (Spink 3662)

Farthing 1723, koper (Spink 3662)

George II (1727-1760)

Sixpence 1734 (Spink 3707)
vz gegraveerd 34

Sixpence 1746 (Spink 3710A) vz
gegraveerd LOVE AND FOLLY |
kz E.W July 27 1758

Sixpence 1746 LIMA
(Spink 3710A)

Groat 1731 (Spink 3712)

Groat 1746 (Spink 3712A)

Threepence 1739 (Spink 3713A)

Threepence 1746 (Spink 3713A)

Threepence 1746 (Spink 3713A)

Threepence 1746 (Spink 3713A)

keerszijde
ontbeektTwopence 1737
(Spink 3714A)Twopence 1743
(Spink 3388)Twopence 1756
(Spink 3714A)Penny 1731
(Spink 3715)Penny 1735
(Spink 3715A)Penny 1739
(Spink 3715A)Penny 1740, verguld
(Spink 3715A)Penny 1743
(Spink 3715A)Penny 1746
(Spink 3715A)Penny 1746
(Spink 3715A)Penny 1746
(Spink 3715A)Penny 1746
(Spink 3715A)Penny 1746
(Spink 3715A)Penny 1750
(Spink 3715A)Penny 1750
(Spink 3715A)Penny 1750
(Spink 3715A)Penny 1750
(Spink 3715A) op kz
gegraveerd I RPenny 1752
(Spink 3715A)Penny 1755
(Spink 3715A)Penny 1756
(Spink 3715A)Penny 1757
(Spink 3715A)Penny 1758
(Spink 3715A)Penny 1758
(Spink 3715A)Half penny koper, jaartal?,
de randen zijn bewerktHalf penny koper (eigentijdse vervalsing?)
met T M ingeslagen

Half penny 1734, koper
(Spink 3717)

Half penny 1738, koper
(Spink 3717)

Half penny 1745, koper
(Spink 3718)

Farthing 1733, koper
(Spink 3720)

Farthing 1752, koper
(Spink 3722)

George III (1760-1820)

Twopence 1772
(Spink 3756)

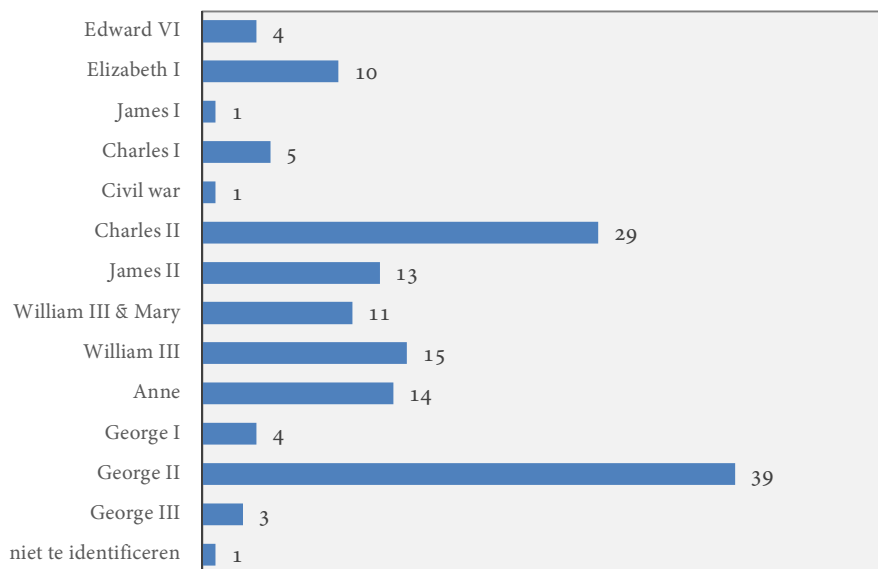
Penny 1772
(Spink 3759)

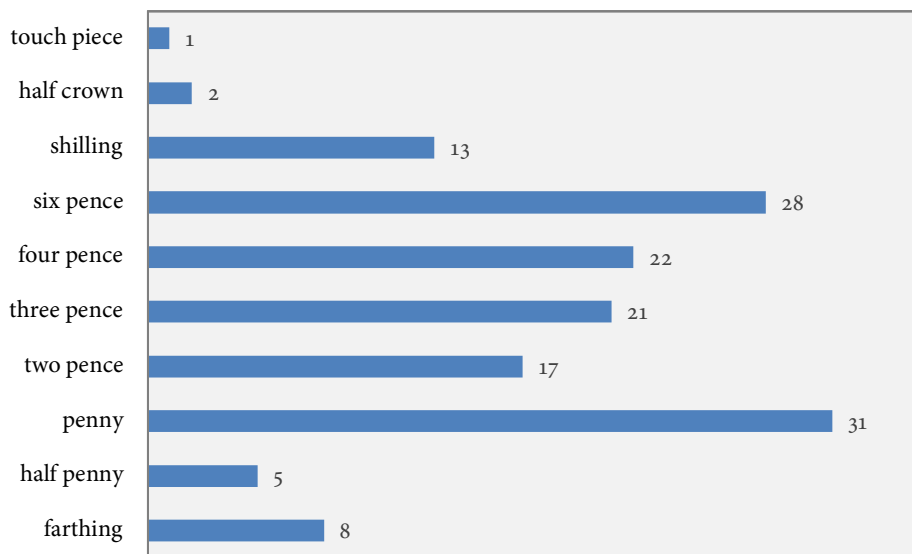
Penny 1797, koper, met de
initialen JC SS ingeslagen

Grafiek Britse vorsten en Engelse munten

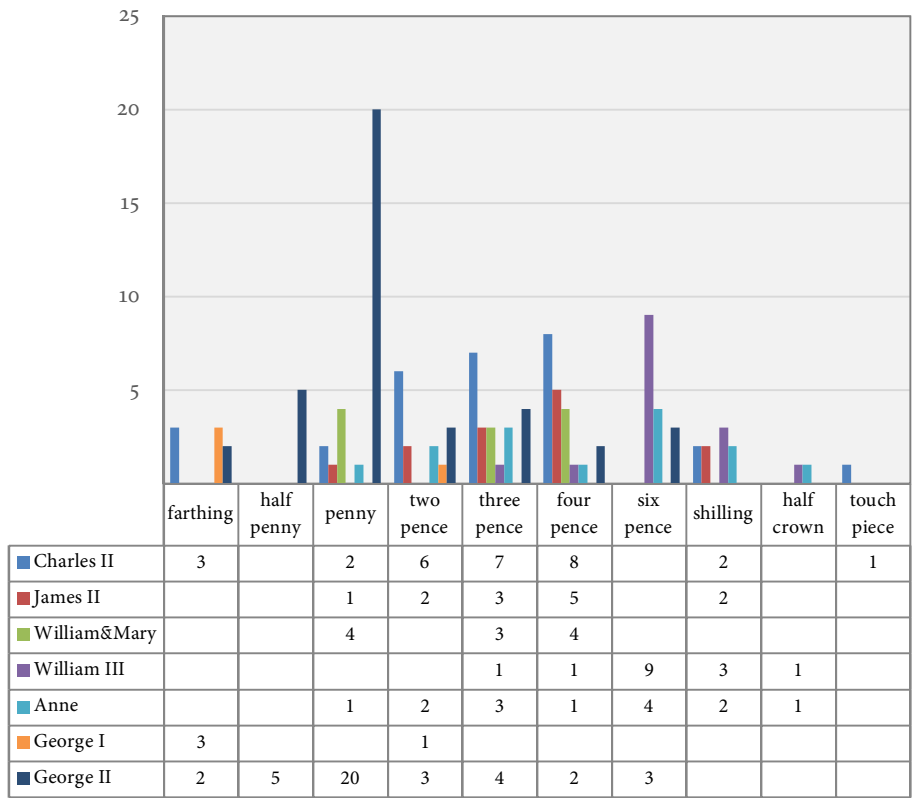

Engelse munten

Aangezien er een grote hoeveelheid denominaties aanwezig zijn van de regeringsperiode van Charles II (1660) tot George II (1760), werd bovenstaande grafiek hieronder gedetailleerd uitgewerkt.

Charles II (1660) tot George II (1760)

Het *Foundling Hospital* opende zijn deuren in 1741, wat de grote hoeveelheid munten van George II (1683-1760) enigszins kan verklaren. Er werden meestal zilveren of koperen munten meegegeven, en heel uitzonderlijk een (gouden) ‘touch piece’ van Charles II. Opvallend is dat er zich 9 sixpences van Elizabeth I in de collectie bevonden, waarvan er één dateert van de munthervorming^[34] in 1696.

^[34] De Engelse munthervorming van 1696 was een weinig succesvolle poging van Willem III om de verscheidenheid aan in omloop zijnde munten en die een laag zilveragehalte hadden, geknipt of versleten waren, te herwaarderen door deze in het midden te doorboren. Na de munthervorming in 1696 bleef zilver een wettelijk overgewaardeerde munt en ging Engeland over op een monometallistische gouden standaard. In 1774 mocht het zilver nog gebruikt worden voor een beperkt aantal betaalfuncties. In 1798 werd na sterke daling van de waarde van zilver de vrije aanmunting van zilver stopgezet. Bij de overgang naar de gouden standaard is zilver nog enkel een rekenmunt en goud de standaardmunt.

4.1.7.2. Niet-Engelse munten

Rosa Americana munt (Amerikaanse kolonies)
Twopence 1723, messing (KM 11)

Rosa Americana (Amerikaanse kolonies),
Twopence 1723, messing (KM 11)

Duitse 2 Pfennig Brandenburg-Bayreuth
1751, biljoen (KM 207)

Brunswick Luneburg 1/4 Thaler, zilver, 1729,
gegraveerde initialen H - W - S (KM 207)

Zilver ? gegraveerd plaatje SS en de helft
van een (Brünswick-Wolfenbüttel)
1/2 Thaler 1755, zilver (KM 930)

Brünswick-Wolfenbüttel 1/4 Thaler 1757,
zilver (KM 930)

Pfalz-Sulzbach 12 Kreuzer 1746, zilver (KM 66)

Pruisen, Königsberg mint, 1/12 Thaler
Frederick II, zilver, 1766 (KM 18f)

Franse 10 Sols Lodewijk XIV 1707, zilver
gegraveerd A.B | MARCH | Yc 20 | 1760

Franse Liard Lodewijk XIV 1656,
koper (KM 192)

Franse 1/10 Ecu lodewijk XV 1728 K (Bordeaux),
zilver (KM 481.11)

Franse 1/20 Ecu Lodewijk XV 1728, Lille, zilver
(KM 480.6) kz: meerdere instempelingen

Hongaarse Thaler Maria Theresia 1741, zilver (KM 328.3)
vz gegraveerd **JOHN HOWELL** | 1759

Iers gun money James II, half crown,
messing, *Sep*(tember) 1689

Ierse half penny George II 1750, koper
(KM 130.2) in bloemvorm geknipt

Ierse half penny George III (eigentijdse
vervalsing?) 1766, koper (CC 055)

India (East India Company) Madras
Presidency 10 cash, 1720, koper (KM 291)

Oost-Indische Compagnie Bombay, 1 Pice,
zink, ongedateerd (18^e eeuw) (KM 156.2)

Italiaans 10 soldi? Genua onleesbare datum
(17^e eeuw?), biljoen (KM 146?)

Italië – Napels & Sicilië 12 Cavalli Grano
Ferdinand IV, koper 1790 (KM 39)

Oostenrijkse Nederlanden Maria Theresia,
dubbel oord 1749-53, koper. Gegraveerd
Rachel Paz (vH J22 Antwerpen of Brugge)

Oostenrijkse Nederlanden Maria Theresia
oord 1744, koper (vH J5 Brussel)

Oostenrijkse Nederlanden Jozef II
dubbel oord 1787, koper (vH J49 Brussel)

Pauselijke Staten testoon Alexander VIII
1690, zilver (KM A523)

Pauselijke Staten 1 carlino Benedict XIV
1749, biljoen (KM 1165)

Portugese 10 reis Peter II 1699,
koper (KM 167 & GA)

Portugese 400 Reis Ioannes V 1750,
zilver (KM 179 & GA)

Portugese 60 Reis Ioannes V ongedateerd
(1706-50), zilver (KM 175 & GA)

Portugese 10 Reis Ioannes V 1713,
koper (KM 191 & GA)

Portugese 10 Reis Ioannes V 1736,
koper (KM 217 & GA)

Portugese 5 Reis Ioannes V (1706-1750), koper
Gladde keerzijde gegraveerd **THOMAS**
TUPTON BORN | OCTOBER THE 8 1756

Portugese 20 Reis José I, ongedateerd,
zilver (KM 235 & GA)

Portugese (Azores) 10 Reis José I, 1750,
koper (KM 2 & GA)

Sestertius Claudius I (41-54), RIC 112,
gegraveerd op vz **MP** en kz **ZQ**

Romeinse denarius **FIDES MILITUM**, zilver
Severus Alexander 222-235 (Sear 2106)

Antonianus van Victorinus, imitatie,
brons, SALUS AUG, 269-271

Romeinse antonianus keizer Tacitus
(275-276) MARS VLTOR, biljoen

Constantijn de Grote æ3, VICTORIAE
LAETAE PRINC PERP, 307-337

Russische 5 Kopecks 1727, koper (KM 170),
gegraveerd **CHA^s - TEMPLE - WILLIAMS -
SCOLER**

Schotse five shilling William II/III
1697, zilver (cc 015)

Spaanse koloniale 1 reaál 1572?, zilver

kz ontbreekt

Spaanse koloniale 1 reaál z.d. 17^e eeuw, zilver,
gegraveerd vz 1757 T kz W 23 1757

Spaanse maravedi, koper, 16-17^e eeuw

Spaanse 2 Reaal Filip V, zilver, gegraveerd
**M | M * E | BORN MARCH 25 1759
HALF AN HOUR PAST ONE NOON'**

Spaanse 1 reaál Filip V 1728,
zilver (KM ?)

Spaanse 1 reaál Filip V 1728, zilver (KM ?)

Spaanse 1 reaál Filip V 1738, zilver (KM 354)

Spaanse kolonies (Mexico) halve reaall
Filip V 1734, zilver (KM 65)

Spaanse kolonies (Mexico) halve reaall
Filip V 1738, zilver (KM 65)

Spaanse koloniale munt (Lima) 8 Reaal Ferdinand VI,
zilver, 17S(5)4, (KM 55.1)

Spaanse kolonies (Mexico) halve reaall
Ferdinand VI 1747, zilver (KM 67.1)

Spaanse koloniale halve reaall Ferdinand VI
1756, Lima (Perú), zilver (KM 67.1)

Turkse 1 para gedateerd AH 1115 (1703),
zilver (KM 141)

Turkse 1 Para Ahmed III
Constantinopel 1703-1730,
zilver (KM 139.1)

Turkse 1 Para Constantinopel
Mahmud I 1730-1754,
zilver (KM 194)

Turkse 1 Para Mahmud I
1730-1754 Constantinopel,
zilver (KM 194)

10 stuiver (Holland) 1749, zilver (KM 95)

1 stuiver van Holland 1734, zilver (KM 85)

Duit van West-Friesland 1702, koper (KM 100)

Duit van Zeeland 1736, koper (KM 81)

6 stuivers (Zutphen) 1688-91,
zilver (KM 1)

6 stuivers (NL) zilver, datum ?

Zweedse 5 öre Christina 1692,
zilver (KM 410)

Zweedse 1 öre Frederik I 1749,
koper (KM 416.1)

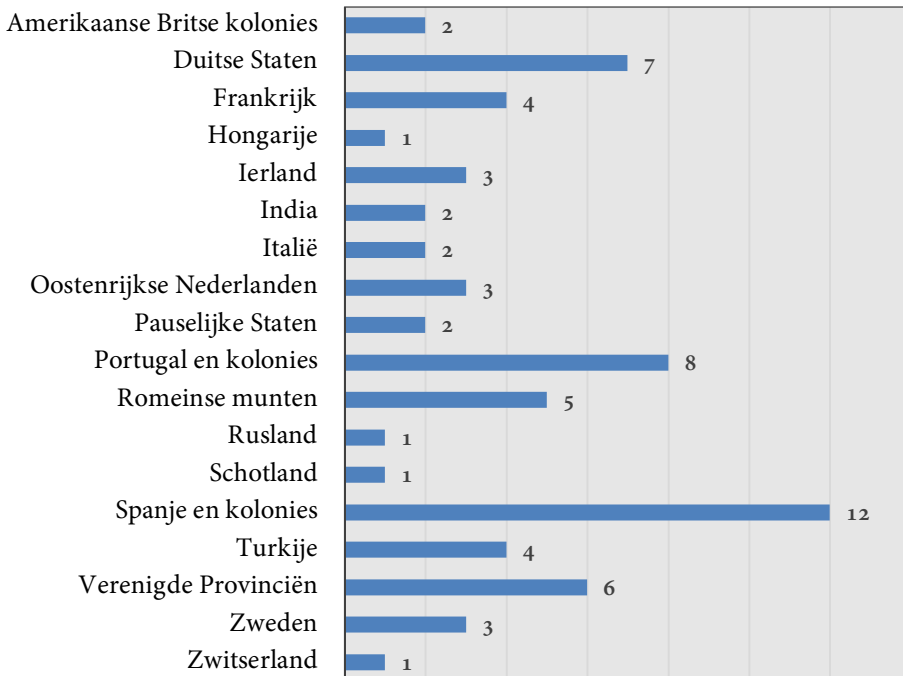

Zweedse Bremen & Verden 1/48 Thaler
Karl XI 1676, zilver (KM 90)

Zwitserse 3 sols Genève 1722, biljoen
(KM 68)

Grafiek niet-Engelse munten

4.1.7.3. Tokens, medailles en rekenpenningen

Farthing token ongedateerd (1650s) **JAMES PARTRICH OF ROOSTON VINTNER** ★ (Williamson Hertfordshire 165/166)

Nederlandse historiepenning 1581, verwijzend naar de belegering van Doornik, koper (Van Loon 1-299, Neumann 34258)

Farthing token ★ **THO: PVL TENY AT YE** || **BALL ON SNOW HILL** [16]57 ★, koper (Williamson London 2908)

Herdenkingsmedaille geboorte Charles II, 1630, zilver (MI 35)

Half penny token **THOMAS TEMPLE** || ★ **AT BISHOPS GATE**, koper (WB 258)

Medaille kroning koningin Anne, 1702, zilver (MI 4)

Half penny token **WILLIAM DOD AT BROKEN WHARF** (Londen), 17^e eeuw, koper (WB 438)

Medaille kroning koningin Anne, 1702, messing (MI 7)

Half penny **ODD FELLOWS QUIS RIDES** token, koper, 18^e eeuw (D & H 804)

Zilveren medaille Anne t.g.v. de unie van Engeland en Schotland in 1707, gegraveerd op vz **Elisabeth** en op kz in het midden **E** (MI 111/112)

Toegangstoken voor huurders tot hun woonst
THE | KING'S | PRIVATE | ROAD'S |
 1793, koper (DW 320/6)

Kalendermedaille 1718, messing,
 gemaakt door Buckley?

Love koper token, gegraveerd **Fanny |**
Coleman | born Decr 25 | 1739

Tinnen medaille (twee delen), overlijden
 van Isaac Newton (1727), gegraveerd
 vz **E E** en kz **E E** (MI 85?)

Love token **JOHN | CUTHBERT | BORN**
DECEMBER | ye 20th 1737, koper

Herdenkingsmedaille admiraal Vernon &
 kapitein Brown, 1737, messing (MI 99 var.)

Love token, koper, gegraveerd 1737 |
SARAH | GILL | 1737

Herdenkingsmedaille **ADMIRAL VERNON**
TAKES PORTO BELLO 1739 (MI 109)

Love token, koper, gegraveerd vz *Tho | Spencer |*
Born | Oct ye 29 | 1739 kz *this is A token*

Medaille George II, messing, de kz
 (wapenschild) werd glad gepolierd

Koperen token 1794 **EARL HOWE & THE GLORIOUS FIRST OF JUNE | KING AND CONSTITUTION** (D & H Hampshire 20)

Foundling Hospital token, 1795, koper

Foundling Fields token, half penny 1795, koper (D & H Middlesex 304/5)

Foundling Fields token, half penny 1795, koper (D & H Middlesex 304/5)

Half penny token Duke of York 1795 (D & H Middlesex 985)

Mail coach half penny token, J. Palmer (D&H Middlesex 363)

Kalendermedaille 1753, messing, gemaakt door John Powell of Birmingham

Overwinningsmedaille van Frederick de Grote, koper? 1757 (MI 402 var.)

Herdenkingsmedaille 1757 op de overwinningen van Frederick de Grote
THE HAUGHTY QUEEN [= Maria Theresia] HUMBLD || BY THE KING OF PRUSSIA
messing (M 402)

Pinchbeck Medaille 1758 overwinning van Frederick de Grote over de Russen

Medaille kroning George III, 1761, messing (BHM (1) 47)

Engelse medaille of imitatie gouden guinea George III 1761, messing
vz gegraveerd **JAMES STANWELL**

Toegang tot Vauxhall Gardens, zilver,
gegraveerd op kz *Richd Arnold Esq* / 184
(Davis & Waters 270)

Boston & Son Spitalfields market token,
messing, c. 1870

Satitische anti-katholieke medaille
(Continental?) 17^e/18^e eeuw, messing

Rekenpenning Neurenberg (Hans
Krauwinkel) c. 1600, messing

Rekenpenning Neurenberg Hans Schultes (II?)
c. 1600, messing

Rekenpenning Neurenberg (Hans
Krauwinkel) c. 1600, messing

Rekenpenning Neurenberg George I, messing,
Johan Jacob Dietzel (1711-48)

Rekenpenning Neurenberg, messing
(Wolf Lauffer II? 1612-31)

Rekenpenning Neurenberg kopie van
een Franse jeton c. 1720, messing

Rekenpenning Hannover, koper, c. 1720;
met 4 gaten doorboord

Muntgewicht? 3 kronen boven MAC

Verzegellood

Rekenpenning Neurenberg George II,
messing (J.F. Weidingers c. 1765)

Muntgewicht Charles I gouden Unite

Imitatie in messing van George III *spade*
guinea, 1788 maar dateert van veel later

Engels muntgewicht (20 shilling)
Charles II, messing

Badge S^t | ETHEL | BURGA AND S^t |
SWITHIN | N° 38 (messing)

4.1.7.4. Plaatjes, heiligenmedailles en andere

Onder de noemer 'andere' zitten metalen voorwerpen zoals o.a. een deksel, muntgewichten, het bovenste gedeelte van een knoop, loodje, verwrongen zilver, muntgewichten en een koperen voorwerp.

Koperen kruisjes, vingerhoeden, haarpinnen, een zakmes en juwelen die zich in de collectie van het museum van het *Foundling Hospital* bevinden, horen onder de noemer metalen herkenningstekens thuis, maar werden niet in deze studie opgenomen.

Zilveren gegraveerd plaatje: *Kings* |
Experimental | *Philosophy* | *Dukes Court*

Gegraveerd zilveren plaatje *Chid: More* |
Nov. 7 10th | *half hour after* | *12 o'clock*
op keerzijde een Phoenix op een kroon

koperen plaatje met 3 zonnen | WC

Zilveren gegraveerd plaatje met rebus:
kind in de wieg, een oog en een mier:
[eye] W[ant] | *RC*[leaf] | GB. JAN. 16.1759Ruitvormig zilveren plaatje eenzijdig
gegraveerd M : SHartvormig zilveren plaatje (helpt van een
hanger?) gegraveerd I * THartvormig plaatje in messing, gegraveerd
C 8 | E BOvaal zilver plaatje gegraveerd vz *Augusta* |
Percy | Nata 4 Julii | 1757 kz *Deus nobis*
Hæc otia fecit, het motto van de familie
Boleyn en van de stad Liverpool

Zilveren deksel (?) met vrijmetselaarsymbolen

Koper voorwerp 22 mm diameter
vz GR kz een kroonHartvormig zilveren plaatje eenzijdig gegraveerd
James Andrews | *Born August* | the 10 | 1746Zilveren gegraveerd plaatje vz S.E.C | D.E.C
kz A° 1758 | D. 1 Feb'Hartvormig zilveren plaatje aan beide zijden
gegraveerd INBOSHOUENS OSINMNOIESHartvormig zilveren plaatje gegraveerd
QD | ISM

Plaatje waar initialen SB werden
ingeslagen (afsletten munt ?)

Ovalen koper plaatje gegraveerd
op vz een mannen- en een vrouwen-
hoofd en op kz F | P + C | D

Tinnen? Plaatje gegraveerd *J. Coleman | Born
Decr 21 | 1757*

Driehoekig zilveren plaatje gegraveerd
In | Amore haec | Sunt Vibia

Messing plaatje (van een horloge?) gegraveerd vz *Stephen Large |
Born Jany. 31th | 1758* kz *he is Registered | at St. Giles in y. | fields*

Klein medaillon in messing met
uitgesneden letters T | C H

Hartvormige koper medaillon,
gegraveerd *Meriah Duchesne |
Born August | 8th 1759*

Zilveren medaillon, gegraveerd
Lucy Tuley | Janth 1754

Tin? Bovenste gedeelte van een knop?

Tin plaatje? Impressie van een George II
half penny | buste van ?

Zilver medaillon gegraveerd **VOYEZ ET SOUVENEZ** monogram *DRS*

Zilveren medaillon, gegraveerd *J & P | Needham | June 6 | 1758*

Zilver plaatje gegraveerd *Rebecca | Wilkinson | 28 Feb. | 1764*

Zilver plaatje (gepolierde munt?) gegraveerd *Dec. 9 | 1757 | J & C*

Half plaatje (zilveren munt?)

Plaatje, gegraveerd **SN** (zilveren munt?)

Afgesletten zilveren munt (grootte van een sixpence) love token? (lichtjes gebogen)

Afgesletten zilveren munt (sixpence?)

Zilver label gegraveerd **B*G = P** | 1756

Onidentificeerbare zilveren munt gebogen als love token

Zilveren gegraveerd plaatje *Maria Augusta | Handel | Born April 15 | 1758*

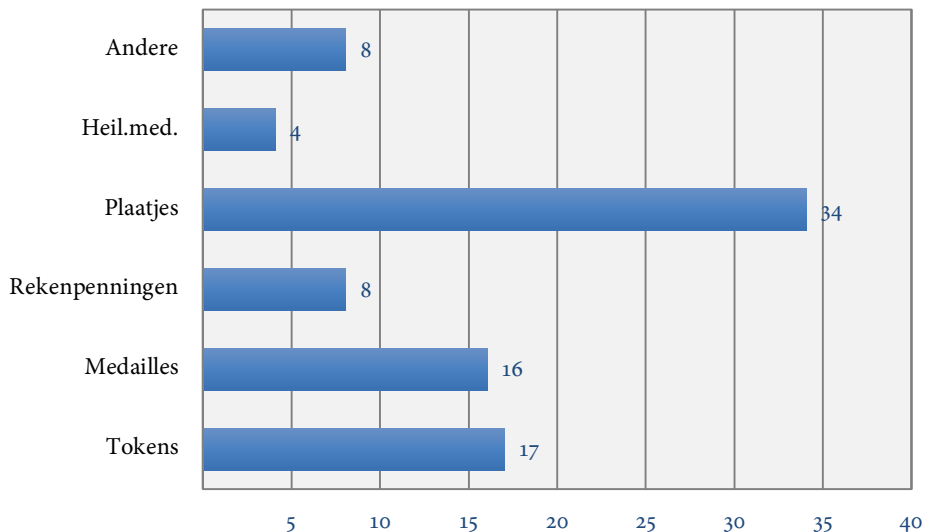
Zilveren plaatje, gegraveerd **PM 1756** ?

Verwrongen stuk zilver

Engelse half penny George II of III,
koper versierd met patronenReligieuze medaille 17e-18e eeuw,
messing Maagd || JezusHeiligenmedaille 18e eeuw?, Onbevleete Ont-
vangingis || Engel die IHS vasthoudt, messingHeiligenmedaille 18e eeuw? messing,
O.-L.-V. van Guadeloupe || St. JérômeReligieuze medaille Rome, messing
O.-L.-V. van de Rozenkrans ||
heilige Dominique van Surian

Grafiek tokens, medailles, rekenpenningen, plaatjes, heiligenmedailles e.a.

5. BESLUIT

In deze studie focuste ik me voornamelijk op het historisch kader en een bestudering van het numismatisch materiaal dat nog aanwezig was tussen de metalen herkenningstekens in archieven of voorhanden in de voormalige opvangtehuizen in Vlaanderen, om vervolgens een vergelijkende studie te maken met de herkenningstekens in het *Foundling Hospital* van Londen.

De vondelingentehuizen in Antwerpen, Gent, Brugge, Brussel en het *Foundling Hospital* te Londen hadden een parallelle werkwijze wat betreft de opvang van vondelingen en de herkenningsprocedure.

Er werd weinig of geen numismatisch materiaal aangetroffen in de musea, archieven en depots te Antwerpen, Gent, Brugge en Brussel. Wat betreft het Maagdenhuis te Antwerpen werd er in de loop der jaren een en ander op numismatisch vlak verzameld of geschonken door gulle weldoeners. Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen de donaties en de vondelingentekens. Als er geen duidelijke inventaris voorhanden is, kunnen de vondelingentekens niet onderscheiden worden van de gewone collectie. De gegraveerde en bewerkte stukken zijn een duidelijk bewijs van personalisatie en dienden voor (latere) identificatie van het kind. In de schuifboeken en processen-verbaal die werden geraadpleegd in het Felixarchief bevond zich nog heel wat interessant materiaal waaronder een denier van 1597 geslagen voor keizer Maximiliaan te Hongarije en een gehalveerde 1 Frank voor keizer Napoleon I. Maar opvallend is dat de meeste numismatische voorwerpen heiligenmedailles betreffen. De keuze voor deze medailles laat veronderstellen dat ze als waardevol en ‘passend’ werden beschouwd voor degene die ze achterlieten bij de vondeling.

In Londen daarentegen was er voldoende materiaal aanwezig om deze studie numismatisch interessant te maken.

De zilveren munten die in het *Foundling Hospital* werden meegegeven als herkenningsteken, dateren uit de regeringsperiode van Edward VI (1547-1553) tot George III (1760-1820). Alle denominaties vanaf de *penny* tot de *half crown* zijn aanwezig. De meeste munten dateren van de regering van George II (1726-1760), dit is de periode waarin het *Foundling Hospital* werd opgericht. Opvallend is ook de hoeveelheid munten van Charles II (1660-1685) die wordt vertegenwoordigd door verschillende denominaties, waarbij de *four pence* domineert. Interessant zijn ook de negen *sixpence* stukken van de regering van Elisabeth I (1558-1603), die na de munthervorming van 1696 nog steeds een gewaardeerde munt bleek te zijn.

De niet-Engelse munten komen uit een twintigtal verschillende regio's waaronder de Duitse Staten, de Verenigde Provinciën der Nederlanden, Spanje en Portugal en hun kolonies. Het is een grote verscheidenheid aan denominaties, waarbij net zoals bij de Engelse munten het zilvergeld domineert. De meeste van deze munten kunnen worden gesitueerd in de periode van het veelvuldig gebruik van vondelingtekens te Londen tijdens de 18^e eeuw. Het is de periode

van de kolonisatie van Amerika (2 *pence rosa Americana*), de Spaanse kolonies Mexico en Peru, Frederik II de Grote van Pruisen, de Portugese en Nederlandse zeevaarders. Er waren ook munten uit onze eigen streken. Natuurlijk was en is Londen steeds een drukke handelsmetropool geweest, hetgeen de variatie van buitenlandse munten kan verklaren. Bij deze categorie heb ik ook de Romeinse munten opgenomen alhoewel ik hun aanwezigheid eerder verklaar als toeval: ige vondsten, Londen is immers een Romeinse stad geweest. Het is onwaarschijnlijk dat zij nog een waarde hadden in het geldverkeer, maar ze zullen allicht een speciale indruk hebben nagelaten aan de bezitter ervan.

De medailles die in de collectie werden teruggevonden, dateren uit de 18^e eeuw en verwijzen naar een bepaalde geschiedkundige gebeurtenis. Zij geven een vrij accurate datering die van belang was om het kind te kunnen registreren.

De tokens in deze studie hebben geen datering, maar gezien de verscheidenheid hebben zij als herkenningstekens iets unieks. Zij hadden een lage nominale waarde, en door een tekort aan kopergeld, waren ze in de 18^e eeuw talrijker aanwezig dan de officiële koperen munten.

Opvallend zijn de gepolierde munten (de zgn. *love tokens*) die op allerlei manieren werden bewerkt en gebogen om er een persoonlijke toets aan te geven. Sommige vertonen nog sporen van een datum of andere identificatie, waarmee aan de hand hiervan in doopregisters de nodige informatie kon terug gevonden worden. Een aantal werden gegraveerd en verwerkt tot echte kunstwerkjes.

Opvallend is dat er, vergeleken met Vlaanderen, heel weinig heiligenmedailles werden meegegeven. De meest voor de hand liggende verklaring hiervoor is de massaproductie van heiligenmedailles die vanaf de 17^e eeuw op het Europese vasteland voor de gelovigen (pelgrims) werden vervaardigd. Verhoudingsgewijs werden in Engeland minder heiligenmedailles vervaardigd.

Het gebruik om herkenningstekens achter te laten bij vondelingen kende in Londen zijn hoogtepunt tussen 1741 en 1803, ondanks de invoering van 'officiële toelatingen'. Op deze manier kregen de kinderen nog iets persoonlijks mee wanneer zij in het *Foundling Hospital* werden achtergelaten.

Is het meegeven van numismatische herkenningstekens een aanwijzing dat de armoede onder de bevolking, die kinderen als vondeling afstonden, minder erg was in Engeland dan in Vlaanderen? Voor de lage bevolgingsklasse was een zilveren munt, hoe klein de nominale waarde ook was, relatief waardevol.

In tegenstelling tot Vlaanderen bleven de herkenningstekens van het *Foundling Hospital* in Londen bij het register als identificatie.

Herkenningstekens bij vondelingen waren tot voor kort een mij ongekend gebruik. Het meegeven van deze tekens was actueel tot aan het begin van de 20^e eeuw en geeft een beeld van de sociale achtergronden en beweegredenen van de ouder(s). Het doel van deze studie was om de verscheidenheid aan herkenningstekens die gebruikt werden en die momenteel nog voorhanden zijn, te bestu-

deren. Dit resulteerde uiteindelijk in een boeiende studie met een verrassende hoeveelheid aan numismatisch materiaal.

De auteur wil hierbij het Maagdenhuis – dhr. Daniel Christiaens bedanken die de aanzet gaf tot het bestuderen van de herkenningstekens bij vondelingen, alsook de archivariissen van het Felixarchief die inzage verschaften tot de schuifboeken en processen-verbaal. Eveneens wil de auteur het *Foundling Museum* in Londen bedanken, meer bepaald Stephanie Chapman, voor de informatie die ze mij verstrekke omtrent de collectie herkenningstekens en Philip Mernick voor het fotomateriaal zodat deze studie kon gedocumenteerd worden.

6. BIBLIOGRAFIE

- Brown Laurence, *British Historical Medals 1760-1960*, Seaby 1980.
- Clark Gillian Dr. & Bright Janette, *An Introduction to the tokens at the Foundling Museum*, Londen 2011.
- Clark Gillian Dr. & Bright Janette, *Fate, Hope & Charity*, Londen 2013.
- Dalton & Hamer, *The Provincial Token Coinage of the 18th century* (1910).
- Davis & Waters, *Tickets & Passes of Great Britain & Ireland*, 1922, herdruk Spink 1974.
- De Clercq Marc, *Economie toegelicht*, Universiteit Gent 2012-2013.
- Dickx Joke, *Kinderen van de rekening: de zorg voor wezen, verlaten kinderen en vondelingen in het Brugse (1796-1925)*, Scriptie voorgelegd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte voor het behalen van de graad van Licentiaat in de Geschiedenis (2002-2003).
- Geldhof Jan, *Pelgrims, dulle lieden en vondelingen. Twaalf eeuwen geschiedenis van het Sint-Juliaansgasthuis en van de Psychiatrische kliniek O.-L.-Vrouw te Brugge-Sint-Michiels*, Brugge 1975, p.195-217.
- Geudens E., *Recherches Historiques*, Antwerpen 1896.
- Gomes Alberto, *Monedas Portuguesas*, 2007.
- Hawkins, *Medallic Illustrations of British History to the death of King George II*, 1885, Spink 1969.
- Howell Caro, *The Foundling Museum – An Introduction*, Londen 2014.
- Krause Publications, *Standard catalogue of World Coins 1601-1700*, 2003.
- Krause Publications, *Standard catalogue of World Coins 1701-1800*, 2007.
- le Marjolin M. Dr. (chirurgien Honoraire des Hôpitaux), *Mémoire sur la Nécessité du Rétablissement des Tours (Extrait du Compte-Rendu de l'Académie des Sciences Morales et Politiques, rédigé par Charles Vergé)*, Parijs 1878.
- Neuman, *Beschreibung der bekanntesten Kupfermunzen*, Praag 1858.
- Pugh Gillian, *London's forgotten children*, 2007.
- Spaulding Mary, *Nurturing Yesterday's Child: A Portrayal of the Drake Collection of Paediatric History*, Toronto 1994.
- Spink, *Coins of England & the United Kingdom 43rd edition*, Spink 2008.
- Standard Catalogue of the coins of Scotland, Ireland, Channel Islands & Isle of Man*, Coincraft 1999.
- Vanhoudt Hugo, *Atlas der Munten van België, van de Kelten tot heden*, Herent 1996.

- Van Loon, *Histoire Metallique des xvii Provinces des Pays-Bas*, La Haye 1732-37.
- Verhelst Dirk, *Tot eerlick onderhoudt van meyskens cleene – Geschiedenis van het Maagdenhuis van Antwerpen*, Antwerpen 1996, p. 143.
- Vervoort Georges, Verhaeghe Jan & Lathouwers Georges, *Uw Antwerpse voorouder een vondeling, verlaten kind of wees?* CD raadpleegbaar in Nationaal Centrum voor Familiegeschiedenis (Merksem).
- Willekens Katlijn, *Abortus, te vondeling leggen en kindermoord: onderzoek voor Gent (1890-1914)* (ongepubliceerde thesis) 1982.
- Willems Godelieve, *Gevonden in de rolle...: vondelingen en verlaten kinderen in West-Europa – onderzoek voor Gent in de 19^e eeuw*, 1985.
- Williamsons George, *Trade Tokens issued in the seventeenth century*, 1889-92, Seaby herdruk 1967.

Gebruikte afkortingen bij de afbeeldingen

- BHM = *British Historical Medals 1760-1960*, Laurence Brown
- CC = *Standard Catalogue of the coins of Scotland, Ireland, Channel Islands & Isle of Man*
- D & H = DALTON & HAMER, *The Provincial Token Coinage of the 18th century*, 1910
- DW = DAVIS & WATERS, *Tickets & Passes of Great Britain & Ireland*, 1922, herdruk Spink 1974
- GA = Gomes ALBERTO, *Monedas Portuguesas*, 2007
- KM = *Standard Catalogue of World Coins 1601-1700*, Krause Publications 2003 — *Standard Catalogue of World Coins 1701-1800*, Krause Publications 2007
- MI = *Medallic Illustrations of British History to the death of King George II*, Hawkins, 1885, Spink 1969
- Neuman, *Beschreibung der bekanntesten Kupfermunzen*, Praag 1858
- Spink = *Coins of England & the United Kingdom*, 43e editie, Spink 2008
- VH = H. VANHOUDT, *Atlas der Munten van België van de Kelten tot heden*, Herent 1996
- Van Loon, *Histoire Métallique des xvii Provinces des Pays-Bas*, La Haye 1732-37
- W = George WILLIAMSON, *Trade Tokens issued in the seventeenth century*, 1889-92, Seaby herdruk 1967